

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та соціальної роботи**

**Інституційна взаємодія громад із недержавними
суб'єктами в організації соціальних послуг**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 2 курсу, 201м групи

Мельник Степан Олександрович

Керівник:

кандидат соціологічних наук,

доцент **Камбур А.В.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № від «_» _____ 2025 року

Зав. кафедрою _____ проф. Тимчук Л.І.

АНОТАЦІЯ

Мельник С.О. Інституційна взаємодія громад із недержавними суб'єктами в організації соціальних послуг. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 2025.

У магістерському проєкті здійснено комплексний аналіз особливостей розвитку та функціонування партнерства між органами місцевого самоврядування та недержавними організаціями у сфері надання соціальних послуг в Україні. Розкрито теоретико-методологічні засади взаємодії публічного та неприбуткового секторів, сучасні моделі соціального партнерства, правове регулювання діяльності надавачів соціальних послуг та інституційні механізми залучення громадських організацій до виконання соціальних функцій держави. На основі узагальнення міжнародних практик та українського досвіду визначено ключові принципи ефективної співпраці на локальному рівні.

У другому розділі проведено аналіз практики взаємодії громад і недержавних організацій у процесі надання соціальних послуг. Окреслено організаційно-управлінські механізми співпраці, роль конкурсів соціальних послуг, соціального замовлення та міжсекторальних партнерств, визначено можливості використання потенціалу громадських організацій у роботі з різними вразливими групами населення. Виокремлено типові труднощі, що впливають на результативність співпраці: обмежені фінансові ресурси, різний рівень професійної готовності організацій, недостатній розвиток локальної інфраструктури соціальних послуг, а також ризики інституційної нестабільності у громадах.

Узагальнення результатів показало, що партнерство між громадами та недержавним сектором є ключовим чинником розвитку сучасної системи соціальних послуг в Україні. Ефективність такої взаємодії залежить від чіткості нормативно-правових процедур, стратегічного бачення органів місцевого самоврядування, професійної компетентності фахівців соціальної роботи та здатності громадських організацій до інновацій. Отримані результати можуть бути використані органами влади, соціальними службами, громадським сектором та у процесі професійної підготовки соціальних працівників.

Ключові слова: соціальні послуги; соціальне партнерство; громади; недержавні організації; соціальне замовлення; міжсекторальна співпраця; органи місцевого самоврядування; вразливі групи; соціальна робота.

ABSTRACT

Melnyk S.O. Institutional Interaction of Communities with Non-Governmental Actors in the Organisation of Social Services. Master's Thesis for the Second (Master's) Level of Higher Education in Specialty 231 Social Work. Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025.

The Master's thesis provides a comprehensive analysis of the development and functioning of partnerships between local self-government bodies and non-

governmental organisations in the field of social service provision in Ukraine. The study outlines the theoretical and methodological foundations of cooperation between the public and non-profit sectors, examines contemporary models of social partnership, and analyses the legal and institutional mechanisms regulating the involvement of NGOs in delivering social services. Based on international and Ukrainian experience, the thesis identifies key principles and approaches that ensure effective cross-sector collaboration at the local level.

The second part of the research focuses on the practical implementation of cooperation between communities and NGOs. It examines organisational and managerial mechanisms, including social contracting, competitive procurement of social services, and intersectoral partnerships. Particular attention is paid to the role of NGOs in supporting various vulnerable groups and to the systemic barriers that affect the quality and sustainability of cooperation, such as limited financial resources, uneven organisational capacity, underdeveloped local social service infrastructure, and risks related to institutional instability.

The findings demonstrate that partnership between communities and the non-governmental sector is a crucial component of the modern social service system in Ukraine. The effectiveness of such cooperation depends on clear regulatory frameworks, strategic governance at the local level, professional competence of social workers, and the ability of NGOs to innovate and adapt. The results of the study may be used by public authorities, social service agencies, NGOs, and in the professional training of social work specialists.

Keywords: social services; social partnership; local communities; non-governmental organisations; social contracting; cross-sector cooperation; local self-government; vulnerable groups; social work.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ С.О. Мельник

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	8
1.1. Правові засади організації надання соціальних послуг.....	8
1.2. Повноваження територіальних громад та можливості залучення недержавного сектору.....	17
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. НАДАВАЧІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: АНАЛІЗ СТРУКТУРИ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ.....	26
2.1. Сучасний стан та типологія надавачів соціальних послуг.....	26
2.2. Доступ до базових соціальних послуг у Кадубовецькій територіальній громаді.....	37
2.3. Виклики та перспективи розвитку державно-громадського партнерства.....	43
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Сучасні трансформації соціальної сфери України відбуваються в умовах глибоких суспільних змін, спричинених як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами, зокрема повномасштабною війною та її наслідками. У цих умовах питання забезпечення населення якісними, доступними та ефективними соціальними послугами набуває особливої актуальності. З огляду на процеси децентралізації, які змінили розподіл повноважень між центральною владою та органами місцевого самоврядування, саме громади стали ключовими суб'єктами у формуванні, організації та забезпеченні системи соціальних послуг.

Разом із розширенням їхніх повноважень суттєво зросла відповідальність за здатність реагувати на потреби населення, розробляти місцеві програми підтримки, створювати інституційну інфраструктуру, забезпечувати контроль якості послуг та розвивати необхідні кадрові, фінансові й управлінські ресурси. Водночас держава очікує від громад не лише спроможності забезпечити надання базових соціальних послуг, але й здатності створювати інноваційні механізми співпраці з іншими акторами соціальної сфери — приватними надавачами, благодійними фондами, громадськими організаціями та фізичними особами-підприємцями.

У цьому контексті особливої значущості набуває партнерство територіальних громад із недержавним сектором. Наявність активних, професійних та ресурсно спроможних неурядових організацій може істотно розширити спектр соціальних послуг, підвищити їхню якість, забезпечити орієнтацію на потреби конкретних груп населення, а також створити умови для залучення додаткових фінансових ресурсів — грантів, донорської допомоги, благодійних внесків. Механізм соціального замовлення, співфінансування, реалізація спільних проєктів, міжсекторна взаємодія — усе це формує підґрунтя для нової моделі соціальної політики на місцевому рівні, де важливу роль відіграє партнерство державного та недержавного секторів.

Проте фактичний стан цієї взаємодії є вкрай нерівномірним. У низці громад співпраця із недержавним сектором перебуває на початковому етапі, а деякі територіальні громади взагалі не використовують можливості партнерства. Причинами цього можуть бути низький рівень поінформованості громад про механізми залучення недержавних надавачів, недостатня інституційна спроможність, обмежені фінансові ресурси, недосконалість місцевих процедур планування та програмування у сфері соціальних послуг, а також брак відповідних фахівців.

Водночас аналіз законодавства, а також практики окремих громад, демонструє, що взаємодія між ОМС та недержавними організаціями має значний потенціал для посилення локальної соціальної політики. Зокрема, недержавні надавачі активно забезпечують такі послуги, які є складними або ресурсоемними для комунальних установ (кризові втручання, підтримане проживання, психологічна підтримка, соціально-педагогічна та соціально-психологічна реабілітація, денний догляд, супровід людей з інвалідністю, служби підтримки ветеранів тощо). Саме тому вивчення сучасного стану співпраці громад із недержавним сектором, виявлення бар'єрів та можливостей для розвитку партнерства, а також аналіз ефективності використання ресурсів недержавних організацій становить важливу теоретичну та практичну проблему.

Актуальність теми також зумовлена тим, що згідно з Законом України «Про соціальні послуги» саме органи місцевого самоврядування повинні забезпечити належне планування, розвиток та моніторинг якісної мережі соціальних послуг. Проте без налагодженої співпраці з недержавними організаціями громади часто не мають достатніх можливостей для розвитку повного спектра послуг. У цьому контексті важливим є також аналіз роботи Реєстру надавачів соціальних послуг, доступності інформації, спроможності громад вести облік потреб та оцінювати можливості залучення зовнішніх партнерів.

Проблема дослідження полягає у суперечності між суспільною потребою у якісних соціальних послугах та недостатністю ресурсів, управлінських

механізмів і локальної спроможності громад забезпечити їх належне надання без активної участі недержавного сектору. Ця суперечність загострюється у період війни, коли кількість людей, які потребують соціальних послуг, зростає, а громади стикаються з фінансовими та кадровими втратами.

Об’єкт дослідження: система організації та надання соціальних послуг у територіальних громадах України.

Предмет дослідження: форми, механізми та результати взаємодії територіальних громад з недержавними надавачами соціальних послуг.

Мета магістерського проєкту полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі партнерства територіальної громади з недержавним сектором у сфері надання соціальних послуг, визначенні бар’єрів, можливостей та перспектив розвитку такої співпраці на місцевому рівні.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати систему соціальних послуг в Україні та її нормативно-правове забезпечення;
- здійснити класифікацію державних, комунальних та недержавних надавачів соціальних послуг та оцінити їхню присутність у громадах різного типу;
- визначити повноваження територіальних громад та можливості залучення недержавного сектору;
- проаналізувати організаційні та фінансові механізми співпраці громад з недержавним сектором (соціальне замовлення, співфінансування, грантова діяльність, партнерські проєкти);
- узагальнити результати дослідження на прикладі конкретної громади та запропонувати рекомендації щодо вдосконалення партнерства.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі моделі взаємодії між органами місцевого самоврядування та недержавними надавачами соціальних послуг у контексті децентралізації. Особливістю дослідження є поєднання аналізу нормативно-правової бази, даних офіційних реєстрів,

адміністративної статистики, а також емпіричних даних, отриманих у ході вивчення досвіду конкретної територіальної громади.

Практичне значення полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення місцевих програм у сфері соціальних послуг, розроблення рекомендацій щодо розвитку співпраці з недержавним сектором, оптимізації фінансових механізмів, а також для підвищення спроможності громад у плануванні та організації соціальних послуг.

Структура роботи включає вступ, 2 розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Перший розділ присвячено теоретико-методологічним основам соціальних послуг та ролі громад у їх наданні. Другий розділ містить аналіз сучасного стану, структури та джерел фінансування надавачів соціальних послуг. У підрозділах 2.2. та 2.3. узагальнюються результати дослідження щодо співпраці громад із недержавним сектором та формулюються практичні рекомендації.

РОЗДІЛ 1

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Правові засади організації надання соціальних послуг

Основним законодавчим документом, який визначає правові рамки функціонування системи соціальних послуг в Україні, є **Закон України «Про соціальні послуги»** [46]. У ньому закріплено організаційні та юридичні засади надання таких послуг, окреслено права й обов'язки отримувачів і надавачів, а також визначено компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування у відповідній сфері.

Оновлена редакція цього закону набула чинності на початку 2020 року, що стало ключовим етапом реалізації реформи соціальних послуг, спрямованої на децентралізацію, підвищення якості та розширення доступності допомоги населенню.

У документі соціальна послуга трактується як дія або комплекс дій, спрямованих на підтримку, допомогу чи захист осіб і сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають ризик у них потрапити. Закон визначає, що вразливими категоріями населення є ті особи й сім'ї, які зазнають впливу несприятливих зовнішніх чи внутрішніх чинників, що підвищують ризик соціального відчуження або втрати самостійності.

У 2025 році були внесені зміни до **«Порядку організації надання соціальних послуг»** [44], затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 587. Ці корективи розширили перелік осіб і сімей, які вважаються такими, що мають підвищений ризик опинитися у складних життєвих обставинах. До цієї групи, зокрема, віднесено:

- внутрішньо переміщених осіб (ВПО);

- осіб, які брали участь у захисті незалежності та територіальної цілісності України, учасників бойових дій, а також членів сімей загиблих (померлих) військовослужбовців і Захисників України;
- громадян, незаконно позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України;
- сім'ї, у яких дітей відібрано у батьків без позбавлення їхніх прав;
- родини, де триває судовий спір щодо місця проживання чи виховання дітей;
- сім'ї, де батьків поновлено в батьківських правах;
- домогосподарства трудових мігрантів із дітьми;
- осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі;

та інші категорії, визначені нормативно-правовими актами.

Законодавство також передбачає класифікацію соціальних послуг відповідно до характеру потреб і ступеня втручання фахівців:

1. Базові (прості) послуги — передбачають разову чи короткострокову допомогу без систематичного супроводу. До них належать інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо.
2. Комплексні послуги — охоплюють постійну або тривалу роботу фахівців, спрямовану на підтримку особи чи сім'ї. Сюди належать послуги догляду, соціального супроводу, кризового втручання, адаптації, інтеграції, підтриманого проживання тощо.
3. Комплексні спеціалізовані послуги — надаються окремим групам отримувачів, які потребують особливої підтримки (зокрема, людям із психічними розладами, залежністю, ВІЛ-інфікованим, біженцям, жертвам торгівлі людьми).
4. Допоміжні послуги — включають матеріальну допомогу у натуральній формі (продукти харчування, засоби гігієни, одяг, паливо, предмети першої необхідності) або технічні послуги (наприклад, транспортне обслуговування, переклад жестовою мовою).

Залежно від ситуації та ступеня потреби, соціальні послуги можуть надаватися разово (екстрено), тимчасово або на постійній основі.

Офіційний **Класифікатор соціальних послуг**, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2020 року № 429, визначає перелік, короткий опис, тривалість та категорії отримувачів кожної послуги. У чинній редакції документа передбачено 43 види соціальних послуг, які охоплюють різні напрями підтримки населення [40].

Відповідно до статті 17 **Закону України «Про соціальні послуги»** [46], процес надання соціальних послуг здійснюється на основі державних стандартів, затверджених Міністерством соціальної політики України. Ці стандарти визначають єдині вимоги до організації та якості надання послуг у межах національної системи соціального захисту. Загальні принципи формування таких стандартів встановлені **Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»**, який визначає порядок розроблення, затвердження та застосування нормативів у сфері соціального забезпечення [38].

Державний стандарт соціальної послуги — це нормативний документ, що регламентує зміст, обсяг, умови, послідовність дій і критерії якості конкретної послуги. Він покликаний забезпечити належний рівень доступності та ефективності соціальної підтримки для громадян, а також створити однакові підходи до її надання у всіх територіальних громадах. Стандарти описують вимоги до кваліфікації фахівців, переліку дій на кожному етапі надання допомоги, термінів, матеріально-технічного забезпечення та очікуваних результатів для отримувача.

Станом на сьогодні в Україні затверджено 31 державний стандарт соціальних послуг, тобто нормативне регулювання охоплює не всі послуги, перелічені у чинному Класифікаторі соціальних послуг. Це свідчить про те, що процес стандартизації ще перебуває на етапі розвитку та потребує подальшого вдосконалення.

У статті 12 **Закону «Про соціальні послуги»** визначено права отримувачів соціальних послуг. До них належать: право на індивідуальний підхід, що

враховує особисті потреби людини або сім'ї; право на достовірну та доступну інформацію про порядок, умови, обсяг і вартість (за наявності) соціальних послуг; право на шанобливе, гуманне ставлення та повагу до честі, гідності й приватного життя; можливість самостійного вибору надавача послуг серед зареєстрованих суб'єктів; право отримувати декілька видів послуг одночасно, якщо цього потребує життєва ситуація [46].

Таким чином, законодавча база спрямована на забезпечення орієнтації соціальних послуг на людину, підвищення їхньої якості та прозорості, а також створення конкурентного середовища між надавачами, що сприяє більш ефективному задоволенню потреб населення.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про соціальні послуги», надавачами соціальних послуг визнаються юридичні та фізичні особи, зокрема фізичні особи-підприємці, які внесені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг у розділ «Надавачі соціальних послуг». Законодавство розмежовує таких суб'єктів за формою власності — державного, комунального та недержавного секторів.

Надавачі державного і комунального секторів. До установ державного та комунального секторів належать організації, створені органами влади, що здійснюють управління у сфері соціального захисту населення. Йдеться, зокрема, про центральний орган виконавчої влади, який формує державну соціальну політику, місцеві державні адміністрації, а також виконавчі органи міських рад і рад територіальних громад.

Діяльність таких закладів фінансується за рахунок коштів відповідних бюджетів. Вони охоплюють мережу установ різних типів — стаціонарних, реабілітаційних, відділень тимчасового перебування, центрів соціального обслуговування, спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства чи насильства за ознакою статі. Окрім профільних закладів, соціальні послуги можуть надаватися й у комунальних або державних установах іншого спрямування, наприклад у центрах зайнятості, закладах освіти, культури чи охорони здоров'я, якщо це передбачено їхньою діяльністю.

У грудні 2020 року Міністерство соціальної політики України надало методичні роз'яснення для органів місцевого самоврядування щодо організації системи соціальних послуг на рівні громади. У цьому документі наголошено, що створення центру надання соціальних послуг (ЦНСП), центру соціальних служб (ЦСС) або територіального центру соціального обслуговування населення (терцентру) є первинним кроком до реалізації громадами своїх повноважень у цій сфері. Саме ці інституції Мінсоцполітики визначило базовими комунальними надавачами соціальних послуг на місцевому рівні. Вибір між створенням ЦНСП, ЦСС або терцентру рекомендується здійснювати з урахуванням розміру громади, чисельності населення та спектра потреб мешканців.

Надавачі соціальних послуг недержавного сектору. До недержавних надавачів соціальних послуг належать підприємства, установи та організації, які не мають державної чи комунальної форми власності, а також громадські об'єднання, благодійні та релігійні організації, фізичні особи-підприємці та окремі фізичні особи, що здійснюють діяльність у сфері соціальної підтримки.

Окрему групу становлять фізичні особи, які надають послуги з догляду без ведення підприємницької діяльності. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про надання соціальних послуг» та низкою підзаконних актів, зокрема постановами Кабінету Міністрів України: № 859 від 23 вересня 2020 р. «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі»; № 1040 від 6 жовтня 2021 р. «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі» [44].

Згідно з чинним порядком, догляд на непрофесійній основі може здійснювати член сім'ї особи, яка потребує постійної підтримки, за умови спільного проживання, ведення спільного господарства та наявності взаємних прав і обов'язків.

Такі послуги можуть надаватися: особам з інвалідністю I групи; дітям з інвалідністю; громадянам похилого віку з когнітивними порушеннями;

невиліковно хворим особам, які через стан здоров'я не можуть самостійно пересуватися чи обслуговувати себе.

Таким чином, законодавство України передбачає розмаїття суб'єктів у системі соціальних послуг, що сприяє гнучкому реагуванню на потреби населення, розширенню доступу до допомоги та формуванню умов для розвитку партнерства між публічним і недержавним секторами.

Окрім осіб з інвалідністю чи громадян похилого віку, право на отримання послуги з догляду на непрофесійній основі мають також діти, яким не встановлено інвалідність, але які страждають на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, мають складні вроджені вади розвитку, рідкісні (орфанні) захворювання, онкологічні чи онкогематологічні хвороби, дитячий церебральний параліч або інші стани й розлади, передбачені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1161.

У таких випадках соціальна послуга з догляду надається без обов'язкової вимоги проходження спеціального навчання та дотримання державних стандартів соціальних послуг. Компенсація за здійснення догляду виплачується відповідно до Постанови КМУ № 859 від 23 вересня 2020 року, і її розмір не залежить від кількості осіб, яким надається догляд.

Натомість соціальні послуги з догляду на професійній основі можуть надаватися фізичними особами, які пройшли підготовку або перепідготовку з питань догляду за людьми, котрі внаслідок порушень функцій організму втратили здатність до самостійного пересування та самообслуговування. Такий догляд може надаватися: особам похилого віку; людям з інвалідністю; невиліковно хворим або тим, хто потребує тривалого лікування; дітям з інвалідністю; дітям без встановленої інвалідності, які мають тяжкі хвороби чи розлади, зазначені в Постанові КМУ № 1161 від 27 грудня 2018 року.

Виплата компенсації за надання догляду на професійній основі здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1040 від 6 жовтня 2021 року. Законодавством не встановлено обмежень щодо кількості осіб,

яким догляд може надаватися одночасно, однак загальна тривалість оплачуваного часу не повинна перевищувати 360 годин на місяць.

Для отримання компенсації фізична особа, що надає послуги з догляду на професійній основі, не може перебувати у трудових відносинах, бути зареєстрованим підприємцем, здійснювати незалежну професійну діяльність або перебувати на обліку як безробітна. Такий підхід спрямований на унормування діяльності осіб, які професійно надають догляд, забезпечення їх соціального захисту та запобігання зловживанням у сфері компенсаційних виплат.

Навчання фізичних осіб основам догляду за людьми, які потребують сторонньої допомоги, може здійснюватися обласними та міськими центрами соціальних служб, а також громадськими об'єднаннями, міжнародними неурядовими, благодійними й релігійними організаціями, які мають відповідний досвід роботи з уразливими категоріями населення.

Порядок організації такого навчання визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 430, якою встановлено процедуру отримання дозволу на проведення навчання та вимоги до змісту освітніх програм. Згідно з цією постановою, організації, що мають намір проводити підготовку фізичних осіб до здійснення догляду, подають заяву до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення відповідної громади для погодження можливості провадження такої діяльності.

Навчання охоплює теоретичну й практичну складові, спрямовані на формування у слухачів знань, умінь та навичок догляду вдома за людьми, які через фізичні або психічні порушення втратили здатність до самообслуговування чи самостійного пересування. Програма підготовки є типовою та затверджується Міністерством соціальної політики України. Після завершення навчання обов'язковим є складання підсумкового іспиту, який підтверджує набуття необхідних компетентностей.

Усі категорії надавачів соціальних послуг, незалежно від форми власності чи організаційно-правового статусу, повинні здійснювати свою діяльність відповідно до чинного законодавства України, керуючись установчими

документами, у яких визначено перелік послуг, категорії отримувачів і порядок їх надання.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», право на надання соціальних послуг мають лише ті суб'єкти, які включені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Для внесення до цього Реєстру організація або фізична особа повинна відповідати критеріям діяльності, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 185 від 3 березня 2020 року **«Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»** [41].

У зазначеній постанові підкреслюється, що встановлення критеріїв має на меті уніфікувати вимоги до всіх надавачів соціальних послуг, незалежно від форми власності, виду діяльності чи території функціонування. Критерії поділяються на загальні та спеціальні.

- Загальні критерії є обов'язковими для всіх суб'єктів, які здійснюють надання соціальних послуг, і визначають базові вимоги до кадрового складу, матеріально-технічної бази, внутрішніх процедур, ведення документації тощо.
- Спеціальні критерії застосовуються до тих установ, які надають послуги з цілодобовим або тимчасовим проживанням отримувачів, а також забезпечують нічне чи денне перебування осіб у приміщеннях надавача соціальних послуг.

Таким чином, система навчання, сертифікації та контролю діяльності надавачів соціальних послуг спрямована на забезпечення професійного рівня фахівців, дотримання державних стандартів і гарантування якості допомоги, що надається різним категоріям населення.

До спеціальних критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг належать вимоги, що стосуються організації роботи закладів із цілодобовим або тимчасовим перебуванням осіб, а також установ, які забезпечують надання послуг, пов'язаних із харчуванням чи екстреною/кризовою допомогою. Ці критерії охоплюють положення щодо матеріально-технічної бази, санітарно-гігієнічних норм, безпеки, умов проживання та організації побуту отримувачів послуг, а також забезпечення їхніх базових потреб, зокрема у харчуванні.

Натомість загальні критерії поширюються на всіх без винятку надавачів соціальних послуг, незалежно від форми власності та виду діяльності. До них, зокрема, належать такі вимоги:

- наявність у надавача відповідних установчих і внутрішніх документів, що визначають перелік, зміст і порядок надання соціальних послуг відповідно до Класифікатора соціальних послуг;
- дотримання державних стандартів при наданні соціальних послуг, що гарантує єдині підходи до якості та доступності допомоги;
- належний рівень професійної підготовки працівників, які здійснюють надання соціальних послуг (соціальні робітники, соціальні працівники, фахівці із соціальної роботи, психологи та інші). Кваліфікація має бути підтверджена документами про освіту, свідоцтвами про підвищення кваліфікації або атестаційними документами, що відповідають вимогам законодавства;
- наявність придатних приміщень, які відповідають вимогам Державних будівельних норм В.2.2-40:2018 «Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення». Відповідність цим нормам підтверджується фахівцем з технічного обстеження будівель і споруд, який має кваліфікаційний сертифікат;
- у випадках, коли повна архітектурна доступність приміщень є неможливою, надавач соціальних послуг зобов'язаний забезпечити розумне пристосування об'єктів для осіб з інвалідністю згідно з вимогами статті 27 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».

Крім перелічених, постанова Кабінету Міністрів України № 185 містить також інші критерії, які деталізують вимоги до управління, кадрового забезпечення, обліку та звітності надавачів соціальних послуг.

Окремим нормативним актом — Постановою Кабінету Міністрів України № 99 від 27 січня 2021 року **«Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг»** — визначено порядок державної реєстрації надавачів. Згідно з ним, кожен суб'єкт, який претендує на внесення до Реєстру, повинен подати пакет

документів, що підтверджує відповідність вимогам критеріїв діяльності, визначених постановою № 185 [45].

Таке нормативне врегулювання забезпечує прозорість, контроль якості та легітимність діяльності надавачів соціальних послуг, створює умови для єдиних стандартів обслуговування громадян у різних регіонах України та сприяє формуванню конкурентного середовища між державним, комунальним і недержавним секторами у сфері соціального забезпечення.

1.2. Повноваження територіальних громад та можливості залучення недержавного сектору

Реформа децентралізації суттєво розширила компетенції органів місцевого самоврядування (ОМС) у питаннях забезпечення соціального добробуту населення та організації доступу до різних видів послуг. Передача частини державних функцій на місцевий рівень торкнулася не лише освітньої чи медичної сфер, а й системи соціального захисту, зокрема — надання соціальних послуг мешканцям територіальних громад.

Відповідно до статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», у сфері соціального захисту населення органи місцевого самоврядування здійснюють власні (самоврядні) та делеговані повноваження.

До делегованих належать ті функції, які передаються ОМС від органів державної влади. Зокрема, це:

- прийняття рішень щодо надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- встановлення порядку та розмірів різноманітних виплат, компенсацій і пільг державного рівня (наприклад, допомога постраждалим від Чорнобильської катастрофи; виплати, пов'язані із забезпеченням охорони материнства і

дитинства; компенсації особам, які доглядають за самотніми громадянами, що потребують стороннього догляду тощо) [43].

До власних повноважень ОМС належить право запроваджувати додаткові соціальні гарантії за рахунок коштів місцевого бюджету чи благодійних надходжень. Це можуть бути програми підтримки окремих категорій населення, надання ритуальних послуг у разі поховання самотніх осіб, ветеранів війни і праці та інших соціально вразливих груп.

Пункт 4 статті 34 встановлює, що виконавчі органи територіальних громад відповідають за організацію надання соціальних послуг відповідно до чинного законодавства. Це означає, що саме громади несуть безпосередню відповідальність за те, щоб люди отримували послуги якісно та вчасно.

У роз'ясненнях Міністерства соціальної політики наголошується, що передача повноважень у сфері соціальних послуг громадам спрямована на максимальне наближення допомоги до громадян. Такий підхід відображає ключовий принцип децентралізації — принцип субсидіарності, який передбачає, що рішення мають ухвалюватися на тому рівні влади, де вони можуть бути реалізовані найбільш ефективно й швидко.

Відтак, територіальні громади зобов'язані забезпечити можливість отримання базових соціальних послуг за місцем проживання людини або навіть удома, залежно від її потреб. Саме місцева влада має організувати систему так, щоб послуги були доступними, своєчасними та відповідали стандартам якості.

У межах цих повноважень громади також отримують можливість залучати недержавні організації до надання соціальних послуг. Це відкриває шлях до розвитку партнерства між публічним та громадським секторами, створення конкуренції серед надавачів та підвищення ефективності використання місцевих ресурсів.

Відповідно до пункту 6 статті 16 Закону України «Про соціальні послуги», до переліку базових соціальних послуг, які повинні бути забезпечені на рівні територіальної громади, належать: догляд удома та денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція;

тимчасове надання притулку; екстрене (кризове) втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво; соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю із порушеннями опорно-рухового апарату або зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей у формах, наближених до сімейних; супровід дітей під час інклюзивного навчання; інформування; медіація [46].

Із цього переліку випливає, що громада повинна насамперед забезпечити розвинену та доступну систему базових соціальних послуг, орієнтовану на актуальні потреби жителів. Оцінка таких потреб є ключовим елементом планування та фінансування послуг.

Органи місцевого самоврядування (ОМС) також відіграють центральну роль у координації діяльності всіх суб'єктів системи соціальних послуг на місцевому рівні. Це передбачає організацію взаємодії між: комунальними та державними надавачами соціальних послуг; недержавними організаціями; установами охорони здоров'я, освіти, культури; фізичними особами-підприємцями та іншими суб'єктами, що працюють із вразливими групами населення.

Повноваження органів місцевого самоврядування у цій сфері детально визначені статтею 11 Закону України «Про соціальні послуги» [46]. Для належного виконання цих функцій у структурі ОМС обов'язково має бути створений профільний структурний підрозділ (департамент, управління або відділ), який відповідатиме за реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення на території громади.

Для організації доступних соціальних послуг у громаді має діяти мережа надавачів, яка може включати: державні та комунальні установи, створені або реорганізовані самою громадою; недержавні організації, що можуть долучатися через інструменти соціального замовлення, компенсацій чи співпраці на договірній основі.

Як уже зазначалося, Міністерство соціальної політики рекомендувало громадам створювати три основні типи комунальних надавачів соціальних послуг:

- центр надання соціальних послуг (ЦНСП);
- центр соціальних служб (ЦСС);
- територіальний центр соціального обслуговування населення (терцентр).

При цьому ЦНСП доцільно формувати у громадах з чисельністю населення до 20 тисяч осіб, тобто переважно у сільських і селищних громадах. Натомість ЦСС та терцентри доцільніше створювати у громадах із більшою кількістю мешканців. Кількість таких установ може визначатися залежно від чисельності населення та потреб громади.

Громади, утворені на території колишніх районних центрів, які були ліквідовані під час адміністративно-територіальної реформи, отримали у власність існуючі комунальні установи соціального обслуговування, що раніше були спільною власністю кількох громад. Також ЦНСП може бути створений шляхом реорганізації існуючих терцентрів, ЦСС або інших закладів, які надають соціальні послуги.

Щодо оцінки потреб населення у соціальних послугах та планування їх надання у громаді, то організація системи соціальних послуг у територіальній громаді є безперервним і циклічним процесом, який включає низку взаємопов'язаних етапів. Основними складовими цього циклу є: аналіз соціальної ситуації в громаді та виявлення потреб її мешканців у соціальних послугах; стратегічне та оперативне планування (середньострокове і короткострокове) щодо розвитку та надання соціальних послуг; бюджетне планування, що передбачає визначення необхідних ресурсів, їхній розподіл і забезпечення; реалізація запланованих заходів та безпосереднє надання соціальних послуг; моніторинг та оцінювання якості, доступності та результативності соціальних послуг.

Забезпечення ефективної організації соціальних послуг має починатися з регулярного визначення потреб населення. Вимога щодо систематичного проведення такої оцінки встановлена пунктом 4 статті 11 Закону України «Про соціальні послуги» [46].

Процедура оцінки потреб регулюється Порядком визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 19 квітня 2023 року № 130-Н [42].

Відповідно до цього документа, оцінку здійснює робоча група, створена при виконавчому комітеті місцевої ради. Її ключові завдання:

- визначення фактичних потреб населення у соціальних послугах;
- встановлення пріоритетності соціальних послуг, які необхідно розвивати в першу чергу;
- аналіз наявних ресурсів громади та можливостей їх ефективного використання.

Щодо *періодичності оцінки потреб*, то порядок передбачає два види планування:

- середньострокове (раз на три роки) — передбачає детальний соціальний аналіз;
- короткострокове (щорічне) — уточнення потреб і коригування напрямів роботи.

Для проведення оцінки на середньостроковий період здійснюється соціальне дослідження, яке передбачає збір, систематизацію та аналіз відомостей про: чисельність і характеристики вразливих груп населення; осіб та сім'ї, що перебувають у складних життєвих обставинах; види соціальних послуг, яких вони потребують; наявність у громаді надавачів соціальних послуг та їхню спроможність забезпечувати необхідний обсяг послуг; інформованість населення про наявні послуги та порядок їх отримання; особливості доступності соціальних послуг для мешканців віддалених населених пунктів громади.

Дані збираються різними методами: опитування, інтерв'ю, фокус-групи, аналіз інформаційних запитів та інші методи соціологічного дослідження.

Щодо використання результатів оцінки, то на основі зібраної інформації робоча група визначає перелік пріоритетних соціальних послуг та формує пропозиції щодо розвитку мережі їх надавачів. Зокрема, під час аналізу може бути встановлено, що: деякі види послуг у громаді відсутні, або надавачів недостатньо для покриття потреб населення, наприклад через обмежений кадровий склад чи незаповнені вакансії.

Крім цього, оцінка дозволяє з'ясувати, чи мають мешканці громади, особливо ті, що проживають у віддалених селах, реальний фізичний доступ до базових соціальних послуг.

Якщо вести мову про планування надання соціальних послуг, то на основі результатів оцінки робоча група та органи місцевого самоврядування розробляють: місцеві цільові програми розвитку соціальних послуг на середньостроковий період; цільові бюджетні програми, які визначають фінансові ресурси, шляхи їх використання, конкретні завдання та очікувані результати.

Такі програми затверджуються щорічно, відповідно до можливостей місцевого бюджету. До кожної бюджетної програми складається паспорт, який використовується для подальшого моніторингу її виконання.

Фінансування заходів цільової програми має забезпечуватися громадою у повному обсязі, а розпорядником бюджетних коштів виступає структурний підрозділ з питань соціального захисту населення, якщо він є юридичною особою.

У разі необхідності результати оцінки можуть бути враховані при внесенні змін до стратегії розвитку територіальної громади та планів її реалізації.

Відповідно до пункту 40 Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 587 від 1 червня 2020 року, громада зобов'язана реагувати на ситуації, коли: на її території відсутні надавачі певних необхідних соціальних послуг, або існуючі надавачі можуть забезпечити потреби населення лише частково.

У таких випадках структурний підрозділ органу місцевого самоврядування (ОМС), відповідальний за соціальний захист, повинен:

1. визначити потенційних надавачів відповідних послуг;
2. вжити заходів для їх залучення, включно з організацією фінансування цих послуг;
3. запропонувати відповідні управлінські рішення та включити їх до місцевої цільової програми розвитку соціальних послуг [44].

Таким чином, цільова програма громади має містити чіткі шляхи реагування на виявлені проблеми, які були встановлені під час оцінювання потреб населення. До таких заходів можуть належати: проведення інформаційних кампаній щодо доступних соціальних послуг; удосконалення міжвідомчої взаємодії між надавачами послуг та іншими установами, що працюють з вразливими групами; оптимізація мережі комунальних закладів, зокрема їх реорганізація або розширення штатної структури (наприклад, створення додаткових посад соціальних працівників, які працюватимуть у віддалених населених пунктах громади чи в окремих старостинських округах).

Одним із можливих інструментів забезпечення потреб у певних видах соціальних послуг є залучення зареєстрованих безробітних до суспільно корисних робіт. Стаття 31 Закону України «Про зайнятість населення» передбачає можливість участі безробітних у: громадських роботах; роботах тимчасового характеру [39].

Важливо, що ці види робіт не вимагають спеціальної кваліфікації чи додаткової професійної підготовки, що дає змогу залучати до них людей без спеціальної освіти. Згідно із законом: такі роботи виконуються лише на тимчасових робочих місцях; участь безробітних та роботодавців є виключно добровільною.

ОМС відповідають за організацію таких робіт, а установи-надавачі соціальних послуг можуть подавати до територіальних органів Державної служби зайнятості (ДСЗ) інформацію про потребу в робочій силі для тимчасових

робочих місць. ОМС у рамках територіальної програми зайнятості визначають: види робіт; перелік роботодавців; необхідний обсяг фінансування.

ДСЗ, у свою чергу, направляє безробітних відповідно до потреб конкретного роботодавця. Порядок організації громадських та тимчасових робіт регулюється постановою КМУ № 175 від 20 березня 2013 року. Фінансування цих робіт може здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів або коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування, у тому числі на умовах співфінансування.

Ще одним шляхом розширення доступності соціальних послуг є співробітництво територіальних громад відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад». У цьому випадку громади можуть:

- закуповувати необхідні соціальні послуги у комунальних надавачів сусідніх громад;
- створювати спільні комунальні установи з надання соціальних послуг;
- реалізовувати спільні проекти у сфері соціального захисту;
- спільно фінансувати діяльність таких надавачів [47].

Цей механізм дозволяє громадам долати кадрові чи ресурсні обмеження, а також забезпечувати надання тих послуг, які громада самостійно організувати не може.

Залучення недержавного сектору. Місцева цільова програма може включати також комплекс заходів зі сприяння розвитку недержавних надавачів соціальних послуг. Залучення громадських, благодійних і релігійних організацій, а також ФОПів є важливим компонентом розбудови конкурентної та збалансованої системи надання соціальних послуг. Механізми такої взаємодії докладно розглядатимуться у наступних підрозділах.

Періодичність оцінки потреб та коригування програм. Для короткострокового планування громада здійснює щорічне уточнення потреб населення з урахуванням актуальної соціальної ситуації. Для цього

використовуються: дані моніторингу якості та обсягів наданих соціальних послуг; додаткові соціальні показники та статистичні дані.

Відповідальність за щорічну оцінку потреб покладається на структурний підрозділ ОМС з питань соціального захисту населення.

Висновки до розділу 1

Весь процес планування та організації соціальних послуг у громаді ґрунтується на постійній оцінці потреб населення. Саме результати цієї оцінки повинні визначати:

- які послуги мають бути доступними;
- яким чином вони будуть надаватися;
- яких надавачів необхідно залучати;
- як розподілятимуться бюджетні ресурси громади.

Таким чином, оцінювання потреб є фундаментом для ухвалення ефективних управлінських рішень і ключовою умовою забезпечення населення базовими та іншими необхідними соціальними послугами.

РОЗДІЛ 2

НАДАВАЧІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: АНАЛІЗ СТРУКТУРИ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ

2.1. Сучасний стан та типологія надавачів соціальних послуг

Як зазначається у Законі України «Про соціальні послуги», статус надавача соціальних послуг можуть отримати юридичні особи, фізичні особи та фізичні особи-підприємці, якщо вони офіційно внесені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Саме цей Реєстр виступає головним інструментом збирання та оновлення інформації про всіх суб'єктів, що працюють у сфері надання соціальних послуг на території України [46].

Міністерством соціальної політики для роботи з інформацією Реєстру створено спеціальний **інтерактивний дашборд**, який дає можливість переглядати актуальні статистичні дані в розрізі типів надавачів, областей, видів послуг та інших параметрів. Для потреб дослідження було використано інформацію, доступну на цьому дашборді станом на середину жовтня 2024 року [45].

За цими даними, у країні було зареєстровано 3310 юридичних осіб, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг. При цьому кількість місць фактичного надання соціальних послуг є більшою — у Реєстрі міститься інформація про 3678 таких локацій. Подібна ситуація простежується і на рівні окремих областей: у більшості регіонів число місць надання послуг перевищує число юридичних осіб-надавачів. Це свідчить про те, що одна установа може мати кілька структурних підрозділів, філій або приміщень, де надаються різні види соціальних послуг [56].

Найбільша концентрація юридичних осіб-надавачів спостерігається у таких регіонах: Дніпропетровська область — 245, Харківська — 233, Хмельницька — 220, Чернігівська — 209, Одеська — 204.

Водночас перелік областей, де зареєстровано найбільшу кількість місць надання соціальних послуг, дещо інший. Лідерами є: Дніпропетровська — 269 місць, Харківська — 225, Львівська — 224, Одеська — 218, Хмельницька — 194.

Різниця між кількістю юридичних осіб та кількістю місць надання послуг може пояснюватися тим, що деякі установи мають розгалужену інфраструктуру — кілька відділень у межах однієї громади чи навіть філії в різних громадах або областях. У разі національних або мережевих організацій філії можуть працювати по всій території країни, що також впливає на представленість у Реєстрі [16].

Розподіл надавачів за організаційно-правовою формою та їх представництво у громадах різного типу.

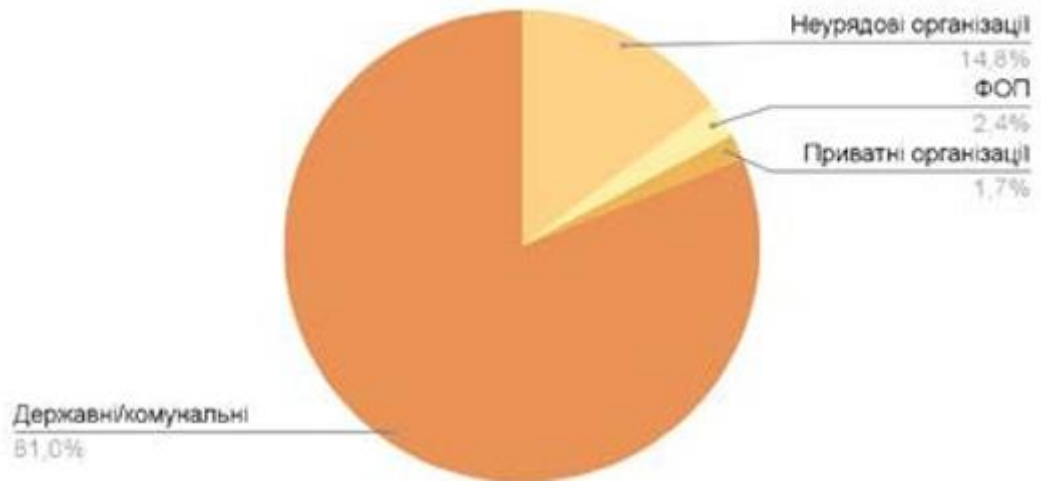
Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг містить дані не лише про кількість суб'єктів, а й про їхню організаційно-правову форму, що дає змогу аналізувати структуру секторів, залучених до надання соціальних послуг. На сьогодні в Україні умовно можна виокремити чотири ключові групи надавачів:

1. державні та комунальні установи;
2. приватні організації;
3. фізичні особи-підприємці;
4. неурядові (громадські та благодійні) організації.

Разом з тим, у Реєстрі інформація не подається у таких широких категоріях. Натомість пропонується деталізована класифікація, яка включає десятки різних організаційно-правових форм. Для цілей аналізу всі ці форми були узагальнені та згруповані у чотири вищеназвані категорії, що дозволяє зробити дані більш зіставними та зручними для інтерпретації [Див. рис.1].

Рис. 1

Діаграма 1. Розподіл надавачів соціальних послуг за організаційно-правовою формою (за даними з Реєстру надавачів соціальних послуг)¶

За результатами аналізу видно, що державні та комунальні установи становлять найбільшу частку серед усіх надавачів, зареєстрованих у Реєстрі. До цієї категорії були віднесені такі типи юридичних осіб, як: державні організації; державні та казенні підприємства; комунальні організації й підприємства; органи державної влади; органи місцевого самоврядування; органи самоорганізації населення; спільні комунальні підприємства; організації, установи та заклади, що мають комунальну або державну форму власності; філії відповідних установ.

Усього в Реєстрі нараховується 2647 юридичних осіб цього типу та 2803 місця надання соціальних послуг, що підтверджує провідну роль державного та комунального секторів у системі соціального обслуговування.

Якщо розглядати регіональний розподіл державних і комунальних надавачів, то найвища концентрація таких юридичних осіб спостерігається у: Хмельницькій області — 198, Чернігівській області — 194, Дніпропетровській області — 192.

Це свідчить про те, що саме у цих регіонах найбільше розвинена мережа комунальних та державних надавачів соціальних послуг. Подібний розподіл може бути зумовлений низкою чинників — розміром області, чисельністю населення, історично сформованою інфраструктурою соціального

обслуговування, кількістю громад, а також наявністю потужних комунальних установ, що мають кілька структурних підрозділів або філій [16].

Якщо звернутися до приватних організацій як надавачів соціальних послуг, то до приватного сектору в системі надання соціальних послуг належать такі організаційно-правові форми, як товариства з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства та інші приватні установи. За інформацією Реєстру, у цій категорії зафіксовано 57 юридичних осіб, які мають 83 місця надання послуг. Приватні надавачі представлені лише у 12 областях України та в місті Києві, тобто їхня географія є значно обмеженішою порівняно з комунальними та державними структурами.

Найбільше приватних надавачів зосереджено у: Одеській області — 18, Дніпропетровській області — 12, місті Києві — 10.

У всіх інших регіонах кількість приватних юридичних осіб, що надають соціальні послуги, становить менше десяти.

Аналіз територіального розподілу показує, що приватні організації переважно діють у громадах, центрами яких є обласні центри — таких у Реєстрі зазначено 58. Деяка присутність приватного сектору спостерігається і в інших типах громад: в інших міських громадах — 25 організацій, у селищних — 12, у сільських — 12 [Там само].

Отже, приватний сегмент соціальних послуг залишається малочисельним і найбільш реалізованим саме у великих урбанізованих громадах.

Реєстр також містить інформацію про фізичних осіб-підприємців, які здійснюють надання соціальних послуг на професійній основі. Усього зареєстровано 80 ФОП, за якими закріплено 133 місця надання послуг.

Регіональний розподіл ФОП свідчить про певну концентрацію таких надавачів у великих областях: Харківська область — 30, Одеська — 16, Дніпропетровська — 12.

Подібно до приватних організацій, ФОП найчастіше працюють у громадах-обласних центрах — там зареєстровано 90 підприємців. Значно менша їх

кількість представлена в інших громадах: в інших міських — 28, у селищних — 15, у сільських — 16 [16].

Це свідчить про те, що індивідуальне надання соціальних послуг залишається більш характерним для великих міських агломерацій, де сформований відповідний попит та є вищий рівень платоспроможності клієнтів або ширші можливості взаємодії з ОМС.

Звернімося до неурядових організацій як надавачів соціальних послуг. До групи неурядових надавачів віднесено організації різних типів: громадські організації, благодійні організації, релігійні організації, організації та установи об'єднань населення, громадські спілки, підприємства об'єднання громадян, інші неприбуткові формати діяльності.

У Реєстрі містяться дані про 482 юридичні особи неурядового сектору та 625 місць надання соціальних послуг. Їхній розподіл по регіонах є вкрай нерівномірним.

Найбільші концентрації спостерігаються у: місті Києві — 61, Одеській області — 53, Львівській — 44, Харківській — 38, Миколаївській — 30.

У цих п'яти адміністративних одиницях зосереджено 226 неурядових надавачів, що майже дорівнює кількості, зареєстрованих у всіх інших областях разом (296). Такий дисбаланс пояснюється вищою активністю громадського сектору у великих містах, доступністю донорських ресурсів, ширшими інституційними можливостями та наявністю розгалужених мереж НУО.

Серед неурядових організацій найбільшу частку становлять: громадські організації — 277, благодійні організації — 171.

Крім того, у Реєстрі враховано: 12 громадських спілок, 9 підприємств об'єднання громадян, 5 релігійних організацій, 5 організацій (установ, закладів) об'єднання населення, по одному: спілка об'єднань громадян, громадське об'єднання, об'єднання профспілок [Там само].

Таким чином, неурядовий сектор є значно чисельнішим і різноманітнішим, ніж приватний, проте його діяльність зосереджена переважно у великих містах і розвинених регіонах.

Переважна частина неурядових організацій, зареєстрованих як надавачі соціальних послуг, зосереджена у громадах, адміністративними центрами яких є обласні центри. У таких громадах працює 379 із 482 наявних організацій цього сектору. У міських громадах, що не є обласними центрами, функціонує 91 організація, у селищних — 39, а найменше — у сільських громадах, де зареєстровано лише 31 неурядового надавача. Це підтверджує чітку тенденцію концентрації діяльності НУО у великих міських агломераціях із розвиненою громадською інфраструктурою.

Пропонуємо розглянути найпоширеніші соціальні послуги серед різних типів надавачів. Аналіз даних Реєстру свідчить про нерівномірний розподіл соціальних послуг між різними категоріями надавачів. Деякі послуги є масово представленими в усіх секторах, тоді як інші залишаються малопоширеними та надаються обмеженою кількістю суб'єктів.

Якщо проаналізувати послуги, що надаються найбільшою кількістю суб'єктів то можна помітити, що до переліку послуг, які найчастіше пропонують надавачі соціальних послуг, належать:

- інформування (001.0) — одна з наймасовіших базових послуг, доступна практично в усіх громадах;
- консультування (002.0) — поширена серед державних, комунальних і недержавних надавачів;
- представництво інтересів (004.0) — часто надається у громадах із розвиненою системою соціального супроводу;
- соціальний супровід сімей/осіб у складних життєвих обставинах (010.1) — одна з ключових комплексних послуг;
- соціальна адаптація (013.0) — затребувана серед різних категорій отримувачів.

Ці послуги становлять основу системи соціального обслуговування та часто інтегруються одна з одною, що забезпечує комплексний підхід до підтримки людей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Середній рівень представленості мають такі соціальні послуги:

- соціальна інтеграція і реінтеграція (014.0) – важлива для повернення осіб до повноцінного соціального життя;
- соціальна профілактика (007.0) – найчастіше надається комунальними установами;
- догляд удома (015.1) – переважно забезпечується комунальними установами та ФОПами;
- екстрене (кризове) втручання (012.0) – надається у громадах, де є ресурс для кризової підтримки;
- натуральна допомога (019.0) – передбачає надання товарів першої необхідності та підтримку вразливих груп.

Ці послуги охоплюють значну частину потреб громадян, але їхня наявність залежить від спроможності конкретної громади та її інституційної інфраструктури.

Найменша кількість надавачів пропонує такі види соціальних послуг:

- тимчасовий відпочинок для осіб, які доглядають за людьми з інвалідністю або тяжкохворими (018.2);
- тимчасовий відпочинок для батьків дітей з інвалідністю (018.1);
- нічний притулок (005.1) – зосереджений переважно у великих містах;
- переклад жестовою мовою (022.0) – потребує спеціалізованих навичок і кадрового забезпечення;
- супровід під час інклюзивного навчання (020.0) – потребує високої кваліфікації фахівців [16].

Обмежена представленість цих послуг часто пов'язана з високими вимогами до спеціалізації, необхідністю відповідної інфраструктури або недостатнім фінансуванням. У сільських та малих громадах такі послуги практично відсутні через брак ресурсів та спеціалістів.

Профіль послуг, які надаються державними та комунальними установами, загалом відтворює загальнонаціональний рейтинг найпоширеніших соціальних послуг. Це зумовлено тим, що зазначені установи становлять приблизно 80 % усіх

зареєстрованих надавачів соціальних послуг в Україні. Відтак саме їхня активність формує домінантні тенденції у структурі пропозиції.

Відповідно до даних Реєстру, до найчастіше пропонованих державними та комунальними надавачами послуг належать: консультування (002.0), інформування (001.0), соціальна адаптація (013.0), соціальний супровід сімей або осіб у складних життєвих обставинах (010.1), соціальна інтеграція і реінтеграція (014.0), догляд удома (015.1), представництво інтересів (004.0), соціальна профілактика (007.0), екстрене (кризове) втручання (012.0), натуральна допомога (019.0).

Ці послуги становлять основу діяльності комунальних та державних установ, адже вони охоплюють ключові потреби вразливих груп населення та забезпечують базовий рівень соціального захисту у громадах різного типу.

Приватний сектор демонструє іншу структуру пропозиції соціальних послуг, що пов'язано зі специфікою його діяльності, орієнтацією на вузькі або спеціалізовані послуги та наявністю відповідної інфраструктури. За інформацією Реєстру, найбільш характерними послугами, які надають приватні організації, є:

- стаціонарний догляд (015.2) — найбільш поширена приватна послуга;
- соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями (017.1) — часто потребує спеціалізованих установ;
- інформування (001.0) — універсальна базова послуга;
- соціальна профілактика (007.0) — діяльність із запобігання соціальним ризикам;
- денний догляд (015.3) — підходить для клієнтів, які потребують нагляду та підтримки протягом дня;
- соціально-психологічна реабілітація осіб із залежністю від наркотичних та психотропних речовин (017.3) — одна з ключових послуг приватних реабілітаційних центрів [Там само].

Таким чином, приватні надавачі зосереджуються переважно на спеціалізованих послугах, що потребують відповідних умов, обладнання або

спеціальної підготовки працівників. На відміну від комунальних закладів, приватний сектор рідше забезпечує базові соціальні послуги, натомість частіше охоплює сфери реабілітації, догляду та спеціалізованих програм підтримки.

Пропонуємо розглянути соціальні послуги, які найчастіше надаються фізичними особами-підприємцями. Фізичні особи-підприємці, зареєстровані як надавачі соціальних послуг, орієнтуються переважно на ті види допомоги, які потребують індивідуального підходу та можуть надаватися без великої інституційної інфраструктури. Найбільш розповсюдженими серед ФОП є такі послуги: стаціонарний догляд (015.2); денний догляд (015.3); інформування (001.0); паліативний догляд (015.4); посередництво (003.0); представництво інтересів (004.0).

Крім того, фізичні особи-підприємці активно працюють у сфері різних видів реабілітаційних послуг: соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями (017.1); соціально-психологічна реабілітація (017.2); реабілітація осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин (017.3); соціально-психологічна реабілітація осіб з ігровою залежністю (017.4).

ФОП у сфері соціальних послуг працюють переважно у великих громадах і надають послуги, що не завжди потребують складної інфраструктури, але вимагають спеціалізованих компетенцій або тісної взаємодії з клієнтом.

Щодо послуг, що найбільш характерні для неурядових організацій, то вони демонструють інший профіль діяльності, часто зосереджуючись на послугах, спрямованих на підтримку різних вразливих груп. Найчастіше серед НУО зустрічаються такі види соціальних послуг: консультування (002.0); соціальна адаптація (013.0); інформування (001.0); соціальна профілактика (007.0).

Наступними за поширеністю є: представництво інтересів (004.0); соціально-психологічна реабілітація осіб із залежністю від наркотичних засобів і психотропних речовин (017.3); соціально-психологічна реабілітація (017.2); соціальний супровід осіб/сімей у складних життєвих обставинах (010.1);

соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями (017.1); натуральна допомога (019.0).

Таким чином, НУО активно працюють у сегменті психологічної, соціальної та реабілітаційної підтримки, а також у сфері соціального супроводу, допомоги залежним та підтримки різних ризикових груп.

Звернімо увагу на унікальну роль НУО у наданні рідкісних та вузькоспеціалізованих послуг. Аналіз Реєстру показує, що саме неурядові організації найчастіше беруть на себе вузькоспеціалізовані та недостатньо поширені послуги, які майже не представлені серед інших типів надавачів. Зокрема, йдеться про: тимчасовий відпочинок для осіб, які доглядають за людьми з інвалідністю, невиліковно хворими або тими, хто потребує тривалого лікування (018.2); тимчасовий відпочинок для батьків дітей з інвалідністю (018.1).

Ці послуги є критично важливими для підтримки родин, де одним із членів є особа, що потребує постійного догляду. Однак їх надання вимагає спеціально підготовленого персоналу, професійної підтримки та індивідуальної роботи з сім'єю, тому інші типи надавачів — особливо комунальні заклади — практично не охоплюють цю сферу.

Відтак неурядові організації фактично заповнюють найбільш чутливі прогалини у системі соціальних послуг, забезпечуючи підтримку категорій населення, для яких пропозиція таких послуг є вкрай обмеженою.

Попри все вищесказане, слід звернути увагу на складнощі у роботі з Реєстром надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Під час опрацювання даних, представлених у дашборді Реєстру надавачів соціальних послуг, було виявлено низку проблем, які суттєво ускладнюють отримання повної, коректної та узгодженої інформації. Частина цих труднощів пов'язана з технічними збоями у роботі платформи, інша — з неповнотою або невідповідністю самих даних. Умовно ці недоліки можна згрупувати за кількома напрямками.

1. Невідповідності та розбіжності у даних. У процесі аналізу було зафіксовано випадки, коли інформація, відображена на різних сторінках

дашборду, не збігається між собою. Зокрема: загальна кількість місць надання послуг по Україні не відповідає сумі місць, поданих у розрізі регіонів; кількість юридичних осіб, зазначена на головній сторінці дашборду, не узгоджується з числом організацій, відображених на інших вкладках; подекуди число юридичних осіб навіть перевищує кількість місць надання послуг, що є нелогічним з точки зору структури даних.

Такі невідповідності унеможливають точний аналіз і викликають сумніви у повноті завантажених до Реєстру відомостей.

2. Неповнота інформації про надавачів. Ще однією групою проблем є відсутність або недостатність відомостей, необхідних для проведення якісного дослідження. Зокрема: для значної частини надавачів не вказано організаційно-правову форму, що ускладнює їх класифікацію; у базі відсутні дані про конкретний населений пункт або тип громади, подано лише назву громади без зазначення її статусу (міська, селищна, сільська); відсутня інформація щодо умов отримання послуг — наприклад, вартість, наявність послуги для соціального замовлення чи можливість закупівлі.

Нестача цих даних істотно обмежує можливість оцінити доступність, якість і ринкові параметри соціальних послуг.

3. Технічні недоліки та програмні збої. У роботі дашборду трапляються програмні помилки, які заважають пошуку, фільтрації чи відображенню даних. Це знижує ефективність використання інструменту та потребує технічного доопрацювання з боку адміністратора Реєстру.

4. Обмеженість можливостей для аналізу великих масивів даних. Окремою проблемою є те, що дані, представлені у дашборді, не можна завантажити у табличному форматі (наприклад, Excel чи CSV). Це робить неможливим застосування інструментів обробки великих даних, ускладнює побудову власних вибірок та глибокий статистичний аналіз.

Відсутність функції експорту даних змушує дослідників користуватися лише тією інформацією, яку видно на екрані, що значно звужує можливості аналітичної роботи.

2.2. Доступ до базових соціальних послуг у Кадубовецькій територіальній громаді

Результати інтерв'ю з представниками та представницями органів місцевого самоврядування Кадубовецької територіальної громади Чернівецької області засвідчили, що ОМС загалом орієнтуються на вимоги чинного законодавства щодо переліку базових соціальних послуг і вважають, що громада в основному виконує покладені на неї обов'язки. Відповідаючи на запитання про доступність базових послуг, посадовці, як правило, наголошували, що мешканці громади можуть отримати необхідну допомогу.

Водночас аналіз відповідей показує, що у фокусі уваги насамперед перебувають найзатребуваніші послуги, зокрема догляд вдома, денний догляд, соціальний супровід осіб та сімей у складних життєвих обставинах, надання натуральної допомоги, інформаційні та консультаційні послуги. Менш поширені базові послуги (підтримане проживання, супровід під час інклюзивного навчання, фізичний супровід осіб з інвалідністю, медіація, екстрене/кризове втручання тощо) згадувалися рідше, що може свідчити про обмежені масштаби їх реального надання в громаді або про початковий етап їх розвитку.

У ході поглибленого обговорення окремих видів послуг виявлено, що у громаді існують точкові труднощі із забезпеченням повного доступу до певних базових послуг. Найбільші проблеми пов'язані з тими видами допомоги, для організації яких необхідно:

- залучати фахівців вузького профілю (психологів, юристів, медіаторів, спеціалістів з роботи з ветеранами, сім'ями загиблих, особами, які пережили насильство, тощо);
- здійснювати суттєві капітальні витрати (облаштування будинку підтриманого проживання, притулку, кризових кімнат, адаптація приміщень до потреб людей з інвалідністю);

- забезпечувати високі поточні витрати з місцевого бюджету (зокрема, послуга супроводу під час інклюзивного навчання, де кожна дитина потребує індивідуального асистента).

Окремим чинником, який впливає на реальну доступність послуг у Кадубовецькій громаді, є транспортна ситуація. Громада має сільський характер, частина населених пунктів розташована на відстані від адміністративного центру. За таких умов складно: забезпечити систематичні виїзди соціальних працівників до віддалених сіл; організувати доїзд клієнтів до місць надання послуг (центрів денного догляду, закладів для осіб з інвалідністю, місць надання реабілітаційних, консультативних послуг).

Спеціалізований транспорт типу «соціальне таксі» є обмеженим ресурсом, тому частина потреб закривається за рахунок інших службових автомобілів або неформальних рішень (використання власного транспорту, допомога родичів тощо).

Серед базових послуг, які громада оцінює як найбільш проблемні в організації, респонденти виокремлюють супровід під час інклюзивного навчання. На це впливають висока вартість послуги для місцевого бюджету та складність забезпечення достатньої кількості підготовлених асистентів для дітей з особливими освітніми потребами. Водночас на рівні риторики посадовці визнають важливість інклюзивної освіти, однак констатують обмеженість ресурсів.

У підсумку, в Кадубовецькій громаді законодавчо визначений перелік базових послуг формально враховується, але рівень їх фактичної доступності є нерівномірним. Частина послуг надається системно, інші – фрагментарно або лише частково покривають реальні потреби вразливих груп населення.

Складнощі з наданням соціальних послуг та спроможність Кадубовецької громади їх адресувати. Опитування представників Кадубовецької територіальної громади дало змогу виокремити кілька ключових блоків проблем, які впливають на забезпечення населення соціальними послугами: фінансові обмеження,

кадровий дефіцит, транспортна та інфраструктурна складові, а також особливості реалізації законодавчих механізмів компенсацій та оплати послуг.

Фінансування соціальної сфери та роль місцевого керівництва.

Офіційно у відповідях наголошувалося, що соціальна сфера у громаді фінансується, однак на практиці виявляються ситуації, коли:

- громада не може виділити достатньо коштів для створення або належного облаштування нових соціальних просторів (приміщень для денного перебування, кризових кімнат, просторів для роботи з молоддю, батьками, людьми з інвалідністю);
- придбання спеціалізованого транспорту для перевезення осіб з інвалідністю або маломобільних груп відкладається через дефіцит бюджету;
- відсутня можливість розширити штат або залучити додаткових фахівців для розвитку нових видів послуг.

Повномасштабна війна загострила ці проблеми: частина місцевих ресурсів була перерозподілена на інші пріоритетні потреби, при цьому навантаження на систему соціального захисту зросло.

Важливим результатом дослідження є те, що рівень фінансової підтримки соціальних послуг у Кадубовецькій громаді безпосередньо пов'язується з позицією керівництва громади. Там, де голова та депутати ясно усвідомлюють ризики соціальної вразливості, рішення щодо виділення коштів на соціальну сферу ухвалюються швидше, а програми підтримки мають більше шансів на реалізацію. У цьому контексті важливу роль відіграє внутрішня адвокація – наполеглива робота профільного підрозділу ОМС із переконання депутатського корпусу в необхідності фінансування конкретних програм.

Компенсації за догляд та їхній вплив на бюджет.

Дослідження показало, що у громаді застосовуються механізми компенсацій фізичним особам, які надають послуги з догляду відповідно до законодавства. При цьому:

- компенсації за догляд на непрофесійній основі загалом розглядаються як більш реалістичний для бюджету інструмент;

- компенсації за догляд на професійній основі сприймаються як надто значне навантаження для місцевих фінансів, що обмежує можливість повномасштабного впровадження цього механізму.

На рівні управлінських рішень це означає, що навіть за наявності законодавчих норм громада вимушена шукати компроміс між реальними бюджетними можливостями та потребами людей, які потребують догляду.

Диференційована оплата послуг та поведінка отримувачів.

Під час дослідження з'ясувалося, що в Кадубовецькій громаді застосовується диференційований підхід до плати за соціальні послуги: частина послуг надається безоплатно (передусім малозабезпеченим), інші – з частковою чи повною оплатою залежно від доходів.

Респонденти звертали увагу на кілька важливих моментів:

- оцінка здійснюється в основному за дохідними показниками, що не завжди відображає реальний матеріальний стан людей (з огляду на високі витрати на лікування, боргові зобов'язання тощо);
- у випадках, коли людина повинна бодай частково оплатити послугу, частина потенційних отримувачів відмовляється від її споживання, намагаючись обійтися неформальною допомогою родичів, сусідів або взагалі без підтримки;
- соціальні послуги нерідко сприймаються як менш «життєво необхідні», ніж медичні, і тому перше, на чому люди намагаються зекономити, – саме послуги соціального характеру.

Ці спостереження важливі для розуміння того, чому в громаді попит на платні соціальні послуги є відносно низьким, що, своєю чергою, стримує появу приватних надавачів у цій сфері.

Кадровий потенціал та умови роботи.

Для Кадубовецької громади характерні проблеми, типові для багатьох сільських територій: дефіцит кадрів у соціальній сфері та низька привабливість таких посад.

За результатами опитування встановлено:

- посади соціальних робітників і фахівців із соціальної роботи важко заповнити, навіть коли фінансування передбачене;
- робота з людьми похилого віку, особами з інвалідністю, сім'ями у кризі розглядається як емоційно та фізично виснажлива, а розмір заробітної плати часто не компенсує ці навантаження;
- у громади обмежені можливості для додаткового стимулювання працівників (надбавки, премії), особливо в умовах воєнного стану.

Окремо фіксується нестача психологів, у тому числі спеціалістів, які готові та вміють працювати з ветеранами, ВПО, сім'ями загиблих військових чи постраждалими від насильства. Щоб частково компенсувати цей дефіцит, громада:

- залучає психологів із інших установ (закладів освіти, охорони здоров'я, інклюзивно-ресурсних центрів);
- співпрацює з неурядовими організаціями, які надають психологічну підтримку на проєктній основі;
- розглядає можливості навчання та перепідготовки людей з базовою психологічною освітою, які проживають у громаді.

Попри це, загальна спроможність громади забезпечити системну психологічну підтримку всім, хто її потребує, залишається обмеженою.

Транспорт, інфраструктура та простір для соціальних послуг.

Дані дослідження засвідчили, що транспортна доступність послуг є однією з ключових практичних проблем Кадубовецької громади. Відсутність міського транспорту, значні відстані між населеними пунктами, обмеженість спеціалізованого транспорту ускладнюють:

- надання послуг догляду вдома у віддалених селах;
- доступ людей з інвалідністю до центрів, де надаються послуги реабілітації, денного догляду чи консультування.

Серед застосовуваних рішень – забезпечення соціальних робітників велосипедами, використання наявних службових автомобілів, співпраця з

благодійними організаціями, які мають інклюзивний транспорт (наприклад, у форматі соціального замовлення).

Окрім транспорту, громада стикається із дефіцитом придатних приміщень. Ідеться про відсутність або недостатність:

- просторів для тимчасового розміщення вразливих осіб (притулків, кризових кімнат);
- приміщень для зберігання технічних засобів реабілітації;
- приміщень, пристосованих для групової роботи, консультацій, денного перебування.

Для вирішення цих питань Кадубовецька громада орієнтується на пошук зовнішніх ресурсів – участь у конкурсах, звернення до донорів, співпрацю з благодійними організаціями. Водночас невеликий масштаб громади обмежує її шанси у всеукраїнських конкурсах, де зазвичай перевага надається проєктам із більшим охопленням населення.

Вплив децентралізації на локальну спроможність.

Попри наявні труднощі, інформанти відзначали, що саме децентралізація створила можливість наблизити соціальні послуги до жителів Кадубовецької громади. Частину функцій, які раніше виконувалися на рівні району, тепер можна отримати безпосередньо в громаді, що зменшило потребу у далеких поїздках, чергах та додаткових витратах часу.

Таким чином, дослідження Кадубовецької територіальної громади показало, що, попри очевидні позитивні зрушення внаслідок децентралізації, фінансові, кадрові, транспортні й інфраструктурні обмеження суттєво впливають на реальний рівень доступу мешканців до соціальних послуг, а подолання цих викликів потребує як внутрішньої мобілізації ресурсів громади, так і залучення зовнішньої підтримки.

2.3. Виклики та перспективи розвитку державно-громадського партнерства

Розвиток співпраці між територіальними громадами та недержавними організаціями у сфері надання соціальних послуг поступово перетворюється на один із ключових напрямів модернізації системи соціального захисту. Попри виразний потенціал такого партнерства, практичне його впровадження супроводжується значною кількістю бар'єрів — нормативних, фінансових, організаційних, інфраструктурних і, певною мірою, ціннісних. Аналіз цих бар'єрів дозволяє зрозуміти, чому громади й досі лише частково використовують можливості, що їх відкрили реформи децентралізації та оновлення законодавства про соціальні послуги [18, с.39].

Однією з найсуттєвіших перешкод залишаються нормативно-правові обмеження, пов'язані насамперед із недостатньою чіткістю механізмів соціального замовлення. Хоча законодавство декларує можливість закупівлі соціальних послуг у недержавних надавачів, практичні процедури залишаються фрагментованими, а інструкції щодо оцінювання вартості послуг, визначення результативності, формування технічних завдань і порядку моніторингу фактично покладені на самі громади. Часто громади не мають розроблених локальних положень, які б деталізували порядок співпраці з НУО, а відтак бояться використовувати інструменти соціального замовлення через ризик порушити бюджетні чи процедурні норми. Усе це створює правову невизначеність: недержавні організації не розуміють, за якими правилами мають діяти, а органи місцевого самоврядування — яким чином формалізувати співпрацю, щоб її не було поставлено під сумнів контролюючими органами.

Важливою перепорою також є неповнота нормативних актів, які регламентують делегування повноважень і механізми співпраці з недержавним сектором. Подекуди ці документи не узгоджуються між собою, дублюють окремі положення або містять вимоги, фактично не придатні до виконання на місцевому

рівні. Наприклад, високі кадрові критерії для надавачів можуть бути досяжними лише для великих організацій, тоді як малим НУО, які працюють безпосередньо в громадах і добре знають місцеві потреби, важко відповідати вимогам щодо повного штатного забезпечення чи спеціалізованої сертифікації. Додаткові труднощі виникають через недосконале функціонування Реєстру надавачів соціальних послуг, куди НУО інколи не можуть потрапити через технічні складнощі або брак кваліфікованої допомоги при оформленні документів. У результаті частина потенційних партнерів залишається «невидимою» для системи, а громади оперують вузьким колом можливих надавачів, ніж існує насправді.

Фінансові бар'єри є не менш відчутними. Місцеві бюджети в умовах війни зазнали суттєвого скорочення надходжень, тому більшість громад зосереджує ресурси на утриманні базових комунальних установ, а не на закупівлі послуг у недержавного сектору. Формування окремих бюджетних програм для соціального замовлення потребує додаткових управлінських зусиль, компетенцій і часу, яких у багатьох громадах бракує. Участь НУО у наданні соціальних послуг вимагає також розрахунку вартості послуг, визначення індикаторів якості, передбачення механізмів контролю — і всі ці процедури потребують фахової підтримки, якої на місцях нерідко немає. Водночас самі недержавні організації часто працюють на грантових засадах і не можуть забезпечити довгострокове, стабільне функціонування послуг після завершення фінансування. Це породжує певну недовіру з боку громад: ОМС остерігаються покладатися на партнерів, які не мають постійного бюджету і можуть припинити свою діяльність разом із завершенням проєкту [3].

Складним аспектом є також організаційна спроможність сторін. У багатьох громадах кадрові ресурси обмежені: в органах соціального захисту та центрах надання соціальних послуг працює невелика кількість фахівців, які одночасно виконують адміністративні й практичні функції. Через це часу на розвиток партнерства, аналіз потреб населення або ініціювання конкурсних процедур просто не залишається. Недержавні організації, зі свого боку, також не завжди

мають достатній штат або належний рівень професійної підготовки для стабільного надання спеціалізованих послуг. Частина з них працює нерегулярно, орієнтуючись на окремі проекти, а відтак не може забезпечити тривалу сталість, яку від громад очікують отримувачі послуг.

Ще одним системним бар'єром є недостатня комунікація між громадами та недержавним сектором. У багатьох випадках офіційні контакти обмежуються участю НУО в разових заходах, консультаціях або реагуванні на звернення. «Відсутність постійних координаційних майданчиків, дорадчих рад, спільних робочих груп призводить до того, що недержавні організації не знають про стратегічні пріоритети і потреби громади, а громади, у свою чергу, — про реальні можливості, компетенції та потенціал НУО. Брак налагодженого обміну інформацією значно ускладнює планування спільних програм, а також стримує інтеграцію недержавного сектору в систему соціального захисту» [4, с.117].

Інфраструктурні бар'єри також посідають важливе місце серед факторів, що впливають на розвиток партнерства. Часто НУО не мають доступних приміщень для роботи, не можуть орендувати їх на пільгових умовах або не володіють необхідним обладнанням, що відповідає вимогам до надавачів соціальних послуг. У віддалених громадах особливо гострою є проблема транспортування: брак спеціалізованого транспорту не лише ускладнює надання соціальних послуг, а й обмежує можливість НУО працювати з тими категоріями, які не можуть самотійно пересуватися або проживають у віддалених населених пунктах. В окремих випадках громади не мають відповідних приміщень для розвитку інклюзивних, кризових, реабілітаційних чи консультативних послуг, а забезпечення належного матеріально-технічного оснащення потребує значних інвестицій, які місцеві бюджети часто не можуть забезпечити.

Незважаючи на численні виклики, перспективи розвитку державно-громадського партнерства залишаються досить широкими. Децентралізація фактично передала громадам значний простір для прийняття рішень, і саме цей фактор може стати основою для інтенсивнішого залучення недержавного сектору. У багатьох громадах простежується поступовий перехід до

стратегічного планування розвитку соціальних послуг, що створює умови для прогнозованих, довгострокових форм співпраці з НУО. Можливість формувати власні програми, розподіляти ресурси, визначати локальні пріоритети і встановлювати партнерські механізми — усе це відкриває шлях до того, щоб соціальні послуги розвивалися не лише кількісно, а й якісно.

Перспективним напрямом є і розвиток соціального замовлення, яке може стати дієвим інструментом конкурентного середовища у сфері соціальних послуг. Успішний досвід окремих громад свідчить, що закупівля послуг у НУО дозволяє швидше реагувати на потреби населення, розширювати спектр сервісів, підвищувати їхню якість і забезпечувати інклюзивність. Залучення недержавного сектору уможливорює доступ до інноваційних підходів, більш гнучких моделей роботи, психологічної, правової, кризової та реабілітаційної підтримки, яку комунальні установи не завжди можуть забезпечити у повному обсязі.

Важливою перспективою є розвиток інституційної підтримки НУО на місцевому рівні. Громади можуть сприяти недержавним організаціям у пошуку приміщень, обладнання, логістики, а також підтримувати їх у процесі включення до Реєстру надавачів соціальних послуг. Значний потенціал має і міжмуніципальне співробітництво, коли громади спільно закуповують послуги або створюють міжгромадські установи, що відкриває ширші можливості для участі НУО [35, с.68].

Окремим ресурсом залишаються міжнародні донорські програми. Участь НУО у грантових ініціативах може стати каталізатором розвитку соціальних послуг, проте за умови, що громади будуть готові інтегрувати такі проєкти у власну систему, забезпечувати комунікацію з партнерами та підтримувати сталість після завершення фінансування.

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що бар'єри, які ускладнюють розвиток державно-громадського партнерства, є значними, проте не критичними. Вони здебільшого пов'язані з перехідним етапом реформування системи соціального захисту та поступовим становленням нової моделі інституційної взаємодії на місцевому рівні. Стратегічне бачення, розвиток управлінської

спроможності громад, інституційна підтримка НУО і розширення практик соціального замовлення здатні перетворити партнерство між державним і недержавним секторами на один із визначальних механізмів забезпечення якісних, інноваційних і доступних соціальних послуг для населення.

Попри існуючі бар'єри, аналіз досвіду українських громад демонструє, що зміцнення державно-громадського партнерства є не лише бажаним, а й стратегічно необхідним елементом трансформації системи соціальних послуг. Подальший розвиток можливий за умови вдосконалення кількох ключових механізмів, насамперед системи соціального замовлення, практик оцінювання потреб населення та вимірювання якості послуг. Саме ці інструменти створюють підґрунтя для ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та недержавними надавачами і визначають якість соціальної підтримки на місцевому рівні.

Насамперед уваги потребує механізм соціального замовлення, який, хоча й прописаний у законодавстві, надалі залишається складним у практичній реалізації. Значна частина труднощів пов'язана з тим, що громади часто змушені самотійно тлумачити вимоги, що стосуються процедурних аспектів — оголошення конкурсу, розроблення технічних завдань, визначення критеріїв відбору та здійснення подальшого контролю. Удосконалення цього механізму передбачає необхідність створення більш чітких стандартів, зразкових документів і загальнонаціональних методичних рекомендацій, які будуть однаково зрозумілими для ОМС і недержавних організацій. У довгостроковій перспективі важливим є формування культури планового застосування соціального замовлення: громади мають переходити від разових закупівель до системного залучення НУО, розуміючи, що це є інструмент підвищення якості й доступності послуг, а не виняток із загальної управлінської практики.

Не менш важливим питанням є формування ефективної системи оцінки потреб населення. Чимало громад сьогодні обмежуються аналізом звернень або статистичних даних, тоді як сучасні моделі соціальної політики передбачають комплексний підхід, що поєднує аналіз соціально-демографічної ситуації, оцінку

ризиків та вразливості окремих груп, проведення опитувань, консультацій, фокус-груп, а також регулярний перегляд результатів. Впровадження такої системи дозволило б громадам точніше визначати, які саме послуги мають бути пріоритетними, які категорії населення залишаються недоохопленими, і в яких сферах недержавний сектор може доповнити або посилити роботу комунальних установ. У такий спосіб оцінка потреб перестає бути формальною вимогою і перетворюється на інструмент стратегічного управління.

Складовою цього процесу є також удосконалення системи оцінювання якості соціальних послуг, що на сьогодні залишається нерівномірною в різних громадах. Відсутність єдиних підходів до вимірювання ефективності діяльності недержавних і комунальних надавачів зумовлює ризик суб'єктивності, а інколи — взагалі відсутності системного моніторингу. Запровадження чітких стандартів якості, методик зовнішнього та внутрішнього оцінювання, комплексних індикаторів результативності дозволило б зробити процес партнерства більш прозорим і прогнозованим. Це, зі свого боку, сприяло б підвищенню довіри між різними акторами, адже громади отримували б можливість об'єктивно оцінювати роботу недержавних надавачів, а НУО — демонструвати свою спроможність та професійну відповідальність.

Посилення спроможності місцевих громад у взаємодії з НУО потребує комплексного підходу, що включає розвиток управлінських, організаційних і комунікативних навичок працівників соціальної сфери. Одним із пріоритетних напрямів має стати систематичне навчання спеціалістів ОМС щодо процедур соціального замовлення, бюджетного планування, правових аспектів співпраці з НУО та сучасних моделей соціальних послуг. Значним потенціалом володіють також горизонтальні мережі обміну досвідом між громадами, завдяки яким місцеві фахівці можуть переймати успішні практики, адаптувати їх до власного контексту та формувати реалістичні рішення для локальних проблем [35].

Підвищення інституційної спроможності недержавних організацій є ще одним фактором, що прямо впливає на якість партнерства. НУО часто потребують підтримки у питаннях легітимізації своєї діяльності, проходження

реєстраційних процедур, підготовки фахівців, забезпечення стабільного фінансування та розбудови матеріально-технічної бази. Громади можуть виступати каталізаторами цього процесу, сприяючи участі НУО у конкурсах, наданні приміщень, створенні умов для довгострокових партнерств. Поступове формування екосистеми взаємодії, в якій кожен з акторів виконує свою роль і підсилює роботу інших, дозволить перетворити разові ініціативи на сталі моделі надання соціальних послуг.

Окремої уваги потребує розвиток стратегічної комунікації між громадами та недержавними організаціями. Регулярні зустрічі, тематичні круглі столи, міжсекторальні робочі групи та громадські консультації створюють середовище, у якому потреби населення визначаються спільно, а рішення приймаються з урахуванням компетенцій та можливостей усіх стейкхолдерів. Налагодження комунікації дозволяє уникати конфліктів інтересів, формувати спільні цінності та підвищувати залученість громади до процесів прийняття рішень у соціальній сфері.

У перспективі саме поєднання цих напрямів — вдосконалення соціального замовлення, розвиток системи оцінювання потреб і якості послуг, підвищення інституційної спроможності громад та НУО, а також ефективна комунікація — здатні трансформувати сферу соціальних послуг у напрямі більшої відкритості, інноваційності та клієнтоорієнтованості. Такий підхід не лише розширює можливості для залучення недержавного сектору, а й зміцнює загальну архітектуру соціальної підтримки на місцевому рівні, роблячи її більш стійкою до кризових ситуацій, економічних викликів і демографічних змін.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що взаємодія між громадами та НУО має всі передумови для розвитку — як у нормативному, так і в практичному вимірі. Стратегічний розвиток соціального партнерства дозволить громадам точніше відповідати на потреби населення, забезпечувати різноманітність і якість послуг, а також формувати інклюзивне та солідарне місцеве середовище, у якому спільна відповідальність за добробут мешканців стає спільною цінністю та реальним механізмом дії.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз структури, типології та організаційно-фінансових параметрів діяльності надавачів соціальних послуг дозволив сформулювати комплексне уявлення про сучасний стан ринку соціальних послуг в Україні та про ключові системні розбіжності між різними групами провайдерів. Результати цього дослідження засвідчують суттєву нерівномірність як територіального, так і організаційного розвитку надавачів, що має прямий вплив на рівень забезпечення соціальними послугами населення різних громад.

Передусім було встановлено, що державні та комунальні надавачі продовжують формувати переважну частину системи: вони становлять близько 80% усіх юридичних осіб, внесених до Реєстру надавачів і отримувачів соціальних послуг. Це підтверджує, що попри запровадження нових механізмів, держава залишається основним інституційним актором у сфері соціальної підтримки. Водночас функціонування реєстру виявило значні організаційні прогалини: розбіжності в кількості надавачів і місць надання послуг, відсутність даних про організаційно-правову форму, незаповненість відомостей про умови отримання послуг та неможливість автоматичного завантаження даних. Ці недоліки обмежують можливості громад для якісного планування та аналізу потреб населення.

Порівняння даних Реєстру та інформації, отриманої від обласних військових адміністрацій, підтвердило фрагментованість статистичної інформації. Виявлена неповнота звітності ОВА щодо приватних і неурядових надавачів свідчить про відсутність чітких процедур обліку таких суб'єктів, що, у свою чергу, створює уявну картину домінування лише комунального сектору. Насправді ж частина недержавних організацій не внесена до Реєстру, а отже — не враховується у плануванні соціальних послуг. Така ситуація спотворює розуміння реального потенціалу недержавного сектору й ускладнює стратегічне прогнозування на рівні територіальних громад.

Особливо показовим є те, що різні типи надавачів мають власні спеціалізації та різний ступінь готовності задовольняти складні або комплексні потреби населення. Державні та комунальні установи забезпечують найбільш масові та адміністративно необхідні послуги, такі як інформування, консультування, соціальна адаптація, соціальний супровід та догляд вдома. Приватні організації та ФОПи частіше спеціалізуються на доглядових, реабілітаційних або паліативних послугах, які вимагають матеріальних ресурсів або особливої спеціалізації. У свою чергу, саме неурядові організації найбільш активно працюють у нішах послуг, які є вкрай мало представленими іншими надавачами: тимчасовий відпочинок для родин, що здійснюють догляд; комплексні програми ресоціалізації; підтримка вразливих груп; соціально-психологічна реабілітація. Саме НУО створюють найгнучкіші та інноваційні сервіси, а їхня діяльність є критично важливою для громад, де брак комунальних ресурсів не дозволяє забезпечити повний спектр базових і спеціалізованих послуг.

Розділ також дозволив простежити значні просторові диспропорції. У великих містах та обласних центрах зосереджено найбільше недержавних провайдерів та приватних надавачів, тоді як у сільських та селищних громадах їхня кількість залишається мінімальною. Це створює нерівні можливості щодо доступу до послуг, адже саме сільські громади найчастіше стикаються з нестачею фахівців, транспортною віддаленістю та обмеженим бюджетом, через що не можуть самостійно забезпечити повний перелік базових соціальних послуг. Інформація Національної соціальної сервісної служби підтвердила нерівномірність представлення основних типів комунальних надавачів: ЦНСП, терцентри та ЦСС більш поширені у громадах з більшою чисельністю населення, тоді як у частині громад їх немає взагалі. Подібна ситуація спостерігається й щодо інтернатних закладів, закладів соціальної підтримки сімей та молоді, установ для бездомних або осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Аналіз джерел фінансування продемонстрував, що більшість послуг покриваються за рахунок місцевих бюджетів, у той час як механізм соціального

замовлення та співфінансування застосовується нерівномірно. Часто громади не використовують можливості залучення НУО через складність процедур, відсутність компетенцій або недовіру до недержавного сектору. При цьому Єдина інформаційна система соціальної сфери, на яку має спиратися оцінка потреб, все ще перебуває на етапі становлення і не забезпечує належної аналітичної функції для громад.

Систематизація отриманих результатів дозволяє стверджувати, що розвиток ринку соціальних послуг в Україні наразі перебуває у фазі інституційного становлення. Незважаючи на наявність законодавчих можливостей, громади не завжди володіють достатньою спроможністю для їх застосування, а недержавний сектор — можливістю інтегрувати свої сервіси у публічну систему. Фрагментарність даних, нерівномірність розвитку інфраструктури, обмеженість ресурсів і кадрові прогалини формують системні бар'єри у формуванні збалансованої та інклюзивної мережі надавачів.

У підсумку Розділ 2 дозволив не лише описати структурні характеристики надавачів соціальних послуг, але й виявити глибинні диспропорції, що визначають якість та доступність соціальних сервісів у громадах. Отримані висновки стали підґрунтям для подальшого аналізу партнерських моделей між громадами та НУО, оскільки саме виявлені у цьому розділі структурні обмеження й можливості формують контекст для розвитку державно-громадського партнерства у сфері соціальних послуг.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати сучасні тенденції розвитку системи соціальних послуг у контексті співпраці територіальних громад із недержавним сектором, а також визначити ключові бар'єри, можливості та перспективи посилення державно-громадського партнерства. Висновки, отримані на основі теоретичного аналізу, роботи з офіційними реєстрами, адміністративними даними та результатами польового дослідження, окреслюють цілісну картину функціонування системи соціальних послуг на рівні громад, демонструють нерівномірність їхньої спроможності, а також відкривають напрями для подальшого вдосконалення політики у цій сфері.

Передусім встановлено, що в умовах децентралізації та зростання відповідальності органів місцевого самоврядування за забезпечення доступу населення до соціальних послуг, значення співпраці з недержавним сектором істотно підвищується. Громади, які мають обмежений кадровий, інституційний або фінансовий потенціал, можуть забезпечувати потреби населення лише частково, тоді як партнерство з неурядовими організаціями дозволяє створювати більш гнучкі та інноваційні моделі підтримки населення, адаптовані до локальних потреб. Водночас виявлено, що реальний рівень залучення НУО є нерівномірним, а потенціал взаємодії використовується лише частково.

Аналіз нормативного середовища показав, що українське законодавство у сфері соціальних послуг задає досить широкий простір для розвитку партнерських моделей. Закон «Про соціальні послуги» містить сучасні підходи до соціального замовлення, стандартизації послуг, оцінки їх якості й визначає можливості для участі недержавних надавачів. Проте практична імплементація цих норм у багатьох громадах залишається недостатньою. Причини полягають як у складності процедур, так і у дефіциті компетенцій на місцях, а також у різному рівні управлінської культури в громадах. Багато процедур реалізуються

частково або формально, що зменшує їхню дієвість і стримує розвиток партнерства.

Вивчення даних Реєстру надавачів і отримувачів соціальних послуг дозволило визначити сучасну структуру ринку соціальних послуг. Переважну більшість становлять державні та комунальні установи. Частка приватних надавачів та фізичних осіб-підприємців залишається низькою і відзначає значну регіональну нерівномірність. Найбільш активними є великі міські громади та обласні центри, тоді як у сільських громадах кількість таких суб'єктів мінімальна. Водночас неурядові організації демонструють найбільшу різноманітність видів соціальних послуг та значну гнучкість щодо роботи з уразливими групами, що робить їх ключовим резервом для розширення соціального спектра послуг.

Недоліки у веденні Реєстру — неповнота відомостей, розбіжності в даних, відсутність інформації про умови отримання послуг — свідчать про загальну потребу вдосконалення цифрової інфраструктури соціальної сфери. Це обмежує можливості громад планувати розвиток системи соціальних послуг, адже без актуальних даних неможливо здійснювати ефективний стратегічний аналіз.

Дані, отримані від обласних військових адміністрацій, підтвердили проблему нерівномірності в обліку недержавних надавачів і низьку обізнаність багатьох адміністрацій щодо реального стану ринку соціальних послуг. Розбіжності між даними Реєстру та ОВА демонструють, що державні статистичні системи не мають належного рівня інтегрованості. Це є черговим інституційним бар'єром, що ускладнює системне планування та унеможливорює якісне порівняння між областями.

Особливо важливим у рамках дослідження стало вивчення досвіду конкретних громад, зокрема Кадубовецької громади Чернівецької області. Аналіз практик однієї громади показав, як локальний контекст, демографічні фактори, рівень фінансування та управлінська культура впливають на спроможність забезпечувати базові соціальні послуги. Виявлено, що навіть за наявності розуміння важливості соціальної сфери, громади часто стикаються з труднощами

кадрового забезпечення, браку фахівців (особливо психологів, юристів, асистентів дітей з інвалідністю), а також із проблемами транспортної інфраструктури. Значна частина соціальних працівників є перевантаженою, а окремі спеціалісти перебувають у вимушених умовах понаднормової роботи. Це свідчить про необхідність системного підходу до кадрового розвитку та професійної підготовки працівників соціальної сфери.

Встановлено, що найбільші труднощі для громад пов'язані з наданням послуг, що потребують значних ресурсів або високої спеціалізації. Найскладнішими у забезпеченні залишаються послуги супроводу під час інклюзивного навчання, послуги з тимчасового відпочинку для родин, які здійснюють догляд, комплексні реабілітаційні послуги та послуги підтриманого проживання. У громадах, де бюджет є обмеженим, такі послуги фактично недосяжні, що створює ризики соціальної нерівності.

Дослідження також показало, що співпраця громад із НУО стримується низкою факторів — нормативних, фінансових, організаційних і культурних. Відсутність інституційних механізмів координації, нестача досвіду міжсекторальної взаємодії, різні управлінські підходи та низький рівень довіри між суб'єктами обмежують потенціал партнерства. НУО нерідко відчують нестачу стабільного фінансування, кадрового ресурсу, приміщень, а громади — брак чітких процедур і методичної підтримки з боку держави.

Проте разом із перешкодами було виявлено й значний потенціал розвитку партнерства. Громади, які стратегічно підходять до управління соціальними послугами, демонструють позитивні приклади співпраці з НУО, успішно використовують соціальне замовлення, запроваджують змішані моделі надання послуг, залучають міжнародні фонди, розвивають системи соціальної профілактики та підтримки вразливих груп. Такі приклади підтверджують, що державно-громадське партнерство може стати дієвим механізмом підвищення ефективності соціальної політики на місцевому рівні, особливо в умовах повномасштабної війни та зростання запитів населення.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що розвиток партнерства між громадами та недержавним сектором має стати одним із ключових напрямів державної соціальної політики. Необхідними умовами для цього є стандартизація процедур соціального замовлення, вдосконалення систем оцінки потреб і якості послуг, інституційна підтримка недержавних надавачів, посилення кадрового потенціалу громад та формування сталої системи комунікації між усіма учасниками. Важливо також створити фінансові механізми, які стимулюватимуть громади до залучення НУО, зокрема цільові колаборативні гранти, співфінансування соціальних проєктів та участь у державних і міжнародних програмах.

Таким чином, дослідження підтверджує, що сучасна система соціальних послуг в Україні перебуває на етапі глибокої трансформації. Її ефективність значною мірою залежить від здатності громад адаптуватися до нових викликів, формувати партнерські мережі, залучати ресурси недержавного сектору та діяти проактивно у відповідь на потреби населення. Державно-громадське партнерство, за умови належної підтримки та розвитку, може стати фундаментом стійкої, інклюзивної та орієнтованої на людину системи соціальних послуг, що відповідає сучасним викликам та сприяє зміцненню соціальної єдності українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков, О.А. Соціально-політичний маркетинг: теоретичний і практичний аспекти: монографія [Текст] / О. А. Агарков; за наук. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Бебика. – Запоріжжя: Просвіта, 2011. – 314 с.
2. Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / [О.В. Безпалько, Ю.М. Галустян, А.В. Гулевська&Черниш та ін.; за заг. ред. А.В. Гулевської&Черниш]. – К.: Книга плюс, 2008. – 120 с.
3. Божкова, В. В. Використання некомерційного маркетингу для реалізації цілей стійкого розвитку [Електронний ресурс] / В.В. Божкова. – Режим доступу : <http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/7839/1/Bozhkova.pdf>.
4. Борисова Т.М. Маркетинг неприбуткових організацій у розрізі сфер діяльності: теорія і практика: Монографія. / Т.М. Борисова.— Тернопіль: Астон, 2015. — 284 с.
5. Борисова, Т. Вектори розвитку маркетингової діяльності неприбуткових суб'єктів сфери охорони здоров'я України / Т. Борисова // Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних 247 викликів : [монографія] / Колектив авторів / за заг. редакцією В.І. Гринчуцького. – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 291–302.
6. Буко С. Л. Специфіка активності міжнародних НУО на ринку соціальних послуг / С. Л. Буко// Мультиверсум. Філософський альманах. – К., 2006. – № 54. – С. 78–84.
7. Виноградова, О. В. Інтегровані соціальні послуги як напрям соціалізації дітей з інвалідністю в громаді [Електронний ресурс] / О. В. Виноградова // Електронний архів НПУ. – 2019. – Режим доступу: <https://enpuir.edu.ua/entities/publication/5e20bccd-544e-4bf1-bf3c-21d71190bd5f>.

8. Вовк В.С. Надання соціальних послуг організаціями громадянського суспільства та регулювання волонтерського руху [Текст] / В.Вовк // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Науково-методичний журнал.- К.- 2007.- № 4, жовтень - грудень. - С. 68 - 76.
9. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : [аналіт. доп.]. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
10. Горелов, Д. Роль громадянського суспільства у реформуванні системи надання соціальних послуг населенню [Електронний ресурс] / Д. Горелов. – [Режим доступу]: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/28.htm>
11. Горелов, Д.М. Розвиток благодійництва в сучасній Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Д.М. Горелов. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1367/>
12. Громада як осередок соціальної роботи з дітьми та сім'ями: Метод, матеріали для тренера / Авт.-упор.: О.В. Безпалько, Т.П. Авельцева, О.М. Петрик, Г.О. Притиск; За заг. ред. І.Д. Зверєвої. — К.: Наук, світ, 2004. — 69 с.
13. Дослідження проблем та викликів неприбуткового сектору в Україні у сферах освіти, віри, турботи та суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.management.lviv.ua/aktualno/news/item/download/24_a274b81ba24d4ec06c3715b45c1324f5
14. Дуднєва Ю. Е., Обиденнова Т. С., Васильєва М. О. Особливості менеджменту неприбуткових організацій. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 84-88. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-13).
15. Євтушок, С. Сучасний досвід стандартизації регіональної благодійності (на прикладі США) / С. Євтушок // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 32. — С. 284—292.
16. Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС) – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/e-servisy/yeisss>

17. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073–VI [Текст] // Відомості Верховної Ради. – 2013. – №25. – Ст.252.

18. Іванов, М. С. Розвиток інституту професійних спілок як важливий чинник становлення сучасного громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – / М. С. Іванов // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу 252 "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Політологія. – 2014. – Т. 236, Вип. 224. – С. 38–41. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2014_236_224_9.pdf

19. Ільчук Л. І. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні [Електронний ресурс] / Л. І. Ільчук – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=363:20

20. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні : наук.-навч.-метод. посіб. / [Харченко С.Я., Песоцька О.П., Кратінова В.О. та ін.]. – Луганськ: ДЗ "Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка", Н.-д. центр пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України і Луган. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка, 2008. – 319 с.

21. Камінська, Т.М. Некомерційні інститути охорони здоров'я у постіндустріальній економіці: досвід для України / Т.М. Камінська // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2012. — № 1 (8). — С. 39—48.

22. Касіль Р. М. Зарубіжний досвід взаємодії держави і неприбуткових організацій у наданні соціальних послуг вразливим верствам населення. *Наукові праці НДФІ*. Вип. 3. С. 26-35.

23. Кириленко, О.М. Профспілковий рух в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] / О.М. Кириленко // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. /

[Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша]. – Суми : СумДУ, 2014. – С. 159–163.

24. Кочемировська, О. Щодо розвитку системи надання соціальних послуг в Україні на сучасному етапі. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Кочемировська, А. Авчухова. – [Режим доступу]: <http://www.niss.gov.ua/articles/1328/>

25. Кошкіна, М. В. Про державне фінансуванні неприбуткових організацій сфері культури й мистецтв / М. В. Кошкіна // Некомерційні організації у Росії – 2006, № 6. – С. 26

26. Кравченко Р., Кабаченко Н., Васильченко О. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери / Соціальна робота в Україні: перші кроки. — К.: Академія. — С. 130—144.

27. Лариба Н. Громадські організації на ринку соціальних послуг. Матеріали круглого столу ” Реформа системи фінансування соціальних послуг, які надають неурядові організації”(09.12.2009) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://gurt.org.ua/news/recent/5024/>

28. Лугова, В. М. Специфіка надання інтегрованих соціальних послуг в Україні: міждисциплінарний підхід [Електронний ресурс] / В. М. Лугова // Ukrainian Journal of Applied Economics. – 2025. – Т. 20, № 2. – С. 38–44. – Режим доступу:

<https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/10-2-1-38-44.pdf>

29. Макарова, О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. — К.: «Сочінський», 2015. — 244 с.

30. Матвіїв, М.Я. Маркетинг благодійних організацій / М.Я. Матвіїв // Економіка і управління. – 2011. – № 1. – С. 90–96.

31. Миндра Л. В. Недержавні некомерційні організації України і Польщі як чинник демократичного суспільства // Україна і Польща в ХХІ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. – Київ – Краків, 2002.

32. Модернізація суспільного сектора економіки в умовах глобальних змін [Монографія] / [За ред. д-ра екон. н., проф. А.Ф. Мельник]. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 528 с.

33. Оцінка громадянської участі та інститутів громадянського суспільства в Україні. Короткий огляд результатів дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://peoplefirst.org.ua/uk/articles/assessment-of-civic-engagement>

34. Палатна, Д. Розвиток соціальної сфери у сучасних територіальних громадах України [Електронний ресурс] / Д. Палатна // Тернопільський національний педагогічний університет. – 2021. – Режим доступу: <https://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/25611>

35. Паливода, Л. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002 – 2011 роки : Звіт за даними дослідження [Текст] / Л. Паливода, С. Голота. – К. : «БФ «Творчий центр ТЦК»», 2012. – 118 с.

36. Партнерство в соціальній роботі: Робочі матеріали семінару 18—24 лютого 2002 р. — К.: Християнський дитячий фонд; Академія праці і соціальних відносин, 2002. — 150 с.

37. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 01.06.2020 № 587 — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> 66

38. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії Закон України від 05.10.2000 № 2017-III — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

39. Про зайнятість населення Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

40. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг Мінсоцполітики України; Наказ, Класифікатор від 23.06.2020 № 429 — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

41. Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг Постанова Кабінету Міністрів України; Критерії від 03.03.2020 № 185 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-%D0%BF#Text>
42. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах Мінсоцполітики України; Наказ, Порядок, Форма [...] від 19.04.2023 № 130-Н – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#Text>
43. Про місцеве самоврядування в Україні Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
44. Про організацію надання соціальних послуг *Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік* від 01.06.2020 № **587** – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>
45. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Реєстр, Опис, Заява, Перелік, Рішення, Замовлення, Витяг від 27.01.2021 № 99 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>
46. Про соціальні послуги Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
47. Про співробітництво територіальних громад Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>
48. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості : [аналіт. доп.] – К.: НІСД, 2014. – 78 с.
49. Резнікова Н. В. До питання про адаптивність європейської соціальної моделі до українських реалій / Н.В.Резнікова. - Електронний ресурс.- Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/315/6.pdf
50. Розвиток недержавних організацій соціальної сфери [Текст] / Р.Кравченко, Н. Кабаченко, О.Васильченко // Соціальна робота в Україні: перші

кроки / Ред. В. Полтавець.- К.: Видавничий дім «KM Academia».- 2000.-С.130-144.

51. Семигіна, Т. Соціальні послуги на рівні громади: розвиток чи занепад соціальної сфери? [Електронний ресурс] / Т. Семигіна // ResearchGate. – 2021. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/357302878_Socialni_poslugi_na_rivni_gromadi_rozvitok_ci_zanepad_socialnoi_sferi

52. Семигіна, Т. Соціальні послуги у територіальних громадах України: інновації правового регулювання [Електронний ресурс] / Т. Семигіна // ResearchGate. – 2020. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/339290700_SOCIALNI_POSLUGI_U_TERITORIALNIH_GROMADAH_UKRAINI_INNOVACII_PRAVOVOGO_REGULUVANNA

53. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.

54. Сідельнік Л. Як залучити громадські організації до надання соціальних послуг[Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op>

55. Сіленко А. О. Відкритий уряд: досвід Сполучених Штатів Америки та європейських країн / А. О. Сіленко, Н. В. Крук // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 65. – С. 76-82.

56. Соціальний веб-портал електронних послуг Мінсоцполітики – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/e-servisy/soc-portal>

57. Соціальний захист у зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/taxonony/term/4>.

58. Халецька А. А. Неприбуткові організації та їх значення в реалізації соціальної політики держави / А. А. Халецька. // Державне управління:

удосконалення та розвиток. - 2010. - № 3. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_3_12.

59. Чи зможе громадянське суспільство вплинути на українську політику? (Загальнонаціональне опитування населення України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2011-year/chi-zmozhe-gromadjanske-suspilstvo-vplnuti-na-ukrainsku-politiku_.htm.

60. Чи можете Ви сказати, що залучені до активної громадської діяльності? (динаміка, 2008–2013) : Соціологічне опитування Центру 261 Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=367.

61. Шекова, О.Л. Економіка і менеджмент неприбуткових організацій / О.Л.Шекова. – М.:Лань, 2004. – 192 с.

62. Шматько, Н. Соціальне забезпечення та соціальні послуги в територіальних громадах: проблеми реалізації [Електронний ресурс] / Н. Шматько // Економіка та суспільство. – 2022. – № 34. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/916/878>

63. John W. Kingdon, Agedas, Alternatives and Public Policies. – Boston.: Little Brown and Co., 1984.

64. Salamon, L.M. The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision / L.M. Salamon, H. K. Anheier. – Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996. – 26 с.

АНКЕТА ДЛЯ НАПІВСТРУКТУРОВАНОГО ІНТЕРВ'Ю
Дослідження: «Інституційна взаємодія громад із недержавними суб'єктами в організації соціальних послуг»
Локація: Кадубовецька об'єднана територіальна громада (ОТГ)

1. Загальна інформація про респондента

1.1. Посада / професійна роль:

1.2. Установа / організація, яку представляє респондент:

1.3. Стаж роботи у сфері соціальних послуг:

- ☐ до 1 року
 - ☐ 1–3 роки
 - ☐ 3–5 років
 - ☐ понад 5 років
-

2. Організація системи соціальних послуг у громаді

2.1. Які соціальні послуги надаються у Кадубовецькій громаді на сьогодні?

2.2. Які категорії населення є основними отримувачами соціальних послуг?

2.3. Як ви оцінюєте забезпеченість громади кадровими ресурсами у сфері соціальних послуг?

- ☐ достатня
- ☐ частково достатня
- ☐ недостатня

Коментар:

3. Взаємодія громади з недержавними організаціями

3.1. Чи співпрацює громада з громадськими та благодійними організаціями у сфері соціальних послуг?

- ☐ так
- ☐ ні

Якщо так, з якими саме?

3.2. У яких форматах здійснюється співпраця?

- ☐ участь у спільних проєктах
- ☐ соціальне замовлення
- ☐ конкурси соціальних послуг
- ☐ інформаційна підтримка
- ☐ консультативна / експертна взаємодія
- ☐ інше:

3.3. Які напрями співпраці є найбільш результативними?

3.4. Які труднощі виникають у взаємодії громади з недержавним сектором?

4. Інституційні механізми та управлінські рішення

4.1. Чи проводила громада конкурс/тендер на закупівлю соціальних послуг за бюджетні кошти?

- ☐ так
- ☐ ні

Коментар:

4.2. Які інструменти підтримки НУО застосовує громада?

- ☐ фінансова підтримка
- ☐ підсилення інституційної спроможності
- ☐ надання приміщень/ресурсів
- ☐ спільне планування соціальних послуг
- ☐ інше:

4.3. Як ви оцінюєте рівень інституційної взаємодії громади з НУО?

- ☐ високий
- ☐ середній
- ☐ низький

Пояснення:

5. Потреби, виклики та перспективи розвитку

5.1. Які основні соціальні проблеми у громаді потребують залучення недержавних організацій?

5.2. Які ресурси або підтримка потрібні громаді для розширення співпраці з НУО?

5.3. Які зміни в організації соціальних послуг ви вважаєте найбільш необхідними?

6. Підсумкове запитання

На вашу думку, якою має бути оптимальна модель взаємодії громади та недержавних суб'єктів у сфері соціальних послуг?
